

Grau en Dret
Treball de fi de Grau (21067/22747)
Curs acadèmic 2020-2021

EL DEBAT DE LA PROSTITUCIÓ A ESPANYA
PERSPECTIVA JURÍDICO-PENAL

Júlia Santamans Hurtado
205732

Tutor del treball:
Mariona Llobet Anglí

DECLARACIÓ D'AUTORIA I ORIGINALITAT

Jo, *Júlia Santamans Hurtado*, certifico que el present treball no ha estat presentat per a l'avaluació de cap altra assignatura, ja sigui en part o en la seva totalitat. Certifico també que el seu contingut és original i que en sóc l'únic autor, no incloent cap material anteriorment publicat o escrit per altres persones llevat d'aquells casos indicats al llarg del text.

Com a autor/a de la memòria original d'aquest Treball Fi de Grau autoritzo la UPF a dipositar-la i publicar-la a l'e-Repository: Repositori Digital de la UPF, <http://repositori.upf.edu>, o en qualsevol altra plataforma digital creada per o participada per la Universitat, d'accés obert per Internet. Aquesta autorització té caràcter indefinit, gratuït i no exclusiu, és a dir, sóc lliure de publicar-la en qualsevol altre lloc.

Júlia Santamans Hurtado
Vilanova i la Geltrú, 15 de maig del 2021

Resum del contingut: En aquest treball s'analitzarà el fenomen de la prostitució des d'un punt de vista jurídic, essencialment penal. És sabut que la prostitució és un tema de debat i de controvèrsia que es tracta de diferent manera segons el model escollit per l'Estat. Així doncs, primerament s'explicarà quins són aquests models i què persegueixen. Seguidament es tractarà quina és la regulació actual que hi ha Espanya en aquest àmbit i, a més, la novetat que es pretén introduir a través de l'Avantprojecte de llei orgànica de garantia integral de la llibertat sexual que va presentar el Ministeri d'Igualtat a finals del passat any. Per acabar, es farà un anàlisi purament jurídic sobre la legitimitat penal de cadascun dels models, afegint una exposició dels efectes pràctics que poden derivar de la seva implementació.

ÍNDIX

1. Introducció	4
2. Posicions sobre el tractament jurídic de la prostitució	6
2.1. Prohibicionisme	6
2.2. Abolicionisme.....	7
2.3. Reglamentarisme	10
2.4. Regulacionisme o pro-legalització	12
3. Regulació de la prostitució a Espanya actualment	13
3.1. Prostitució als carrers.....	13
3.2. Prostitució en espais tancats	16
3.3. Avantprojecte de llei del Ministeri d'Igualtat.....	20
4. Legitimació jurídic-penal dels càstigs i eficàcia pràctica	21
4.1. Regulacionisme.....	22
4.2. Prohibicionisme	25
a) Legitimació jurídic-penal del càstig	25
b) Eficàcia pràctica	26
4.3. Quasi-abolicionisme	26
a) Legitimació jurídic-penal del càstig	26
a.1) Terceria locativa	27
a.2) Rufianisme.....	31
b) Eficàcia pràctica	32
4.4. Abolicionisme.....	32
a) Legitimació jurídic-penal del càstig	32
b) Eficàcia pràctica	34
5. Conclusions	36
Bibliografia	38

1. INTRODUCCIÓ

El tema que he escollit pel meu Treball de Fi de Grau tracta sobre el fenomen de la prostitució a Espanya, concretament sobre el seu tractament jurídic-penal. A més, em vull centrar en la prostitució voluntària, ja que la prostitució coaccionada, l'explotació de dones i la tracta són fenòmens que ja es troben regulats al nostre Codi Penal i pels quals no hi ha dubte de la legitimitat del seu càstig.

El fenomen de la prostitució és tema de debat actual i des de fa anys, doncs sempre ha hagut molta discussió tant en l'àmbit polític com en el social. De fet, a Europa, països que tenen cultures semblants i que comparteixen fronteres han adoptat postures legals diferents amb la prostitució. Per exemple, França va implementar al 2016 una llei penal abolicionista que castiga al client, deixant de castigar a la prostituta tal i com feien abans de l'abril de 2016¹; per l'altra banda, el país del costat, Alemanya, va legalitzar la prostitució l'any 2002². Altres exemples d'abolicionisme a Europa són: Suècia, Noruega, Islàndia i Irlanda del Nord³. L'altre exemple de legalització a Europa per excel·lència és Països Baixos.

Espanya es troba en una situació legal que depèn de les circumstàncies en què s'exerceix la prostitució, però vull destacar que és el primer país d'Europa en consumició de prostitució i el tercer del món, havent-hi, segons un informe de l'ONU de l'any 2020, un 39% d'homes que han consumit algun cop prostitució a Espanya, és a dir, 4 de cada 10 homes⁴. Dins de l'hemicicle polític trobem diferents postures sobre el tractament jurídic de la prostitució. L'actual Ministra d'Igualtat, Irene Montero, es declara abolicionista i vol portar endavant una regulació abolicionista. PSOE i PP es posicionen a favor de l'abolicionisme; Ciudadanos i ERC consideren que s'ha de perseguir fortament la prostitució coactiva i l'explotació sexual, però consideren que la prostitució voluntària s'ha de regular per assegurar a les treballadores sexuals unes condicions adequades de seguretat social i laborals; Podemos té un debat intern, doncs

¹ AYUSO, Silvia (2019), "Francia se interroga sobre el modelo abolicionista de la prostitución", diari *El País* (https://elpais.com/sociedad/2019/01/22/actualidad/1548176471_071212.html; última visita: 18/05/2021).

² CARBAJOSA, Ana (2018), "Alemania: sexo, Cerveza y salchicha por 15 euros", diari *El País* (https://elpais.com/sociedad/2018/09/07/actualidad/1536315988_570967.html; última visita: 18/05/2021).

³ LLOBET ANGLÍ, Mariona (2019), "Prostitución y abolicionismo: ¿Es empírica o valorativamente sostenible?", *CRIMINT*, p. 2.

⁴ CABO, Natalia i PARDO, Javier (2020), "España, líder europeo en consumo de prostitución: esta es la respuesta de los partidos mayoritarios", diari *ElPlural.com* (https://www.elplural.com/sociedad/espana-lider-europeo-consumo-prostitucion-respuesta-partidos-mayoritarios_245156102; última visita: 15/05/2021).

dins del partit hi ha posicions dels dos tipus i les abolicionistes, com Montero, reconeixen les limitacions de l'actual Govern de Coalició per abolir la prostitució⁵.

Així doncs, queda palès que és molt difícil arribar a un acord actualment en política perquè la qüestió és molt debatuda. També fora de l'hemicicle, dins del moviment feminista, es destaquen les dues posicions majoritàries, que divideixen al moviment fins al punt que algunes abolicionistes acusen a les regulacionistes de ser "falses feministes". De fet, l'any 2018 es va fer viral un vídeo penjat a la plataforma de YouTube anomenat "#HolaPutero", creat per dues dones que defensen el model abolicionista⁶. En aquest vídeo de menys de 4 minuts es critica la prostitució dirigint-se al client. Les principals crítiques se centren en els següents punts: 1) la prostituta fa tot el que li demana el client, que es creu amb el dret de fer el que vulgui perquè ha pagat un preu. A més, les humilien i les insulten, inclús alguns exigeixen sexe sense preservatiu i tot això està legitimat pels diners; 2) la prostitució és violació perquè elles no se senten a gust realitzant les relacions sexuals, en realitat no volen tenir-les, només ho fan pels diners, per necessitat. Aquests diners justifiquen la violació; 3) les prostitutes no són treballadores sexuals, sinó esclaves perquè són el producte; 4) la indústria sexual és tracta de dones amb finalitats d'explotació sexual, estigmatització social, proxenetisme i esclavitud; 5) la qüestió a debatre no és si les prostitutes tenen el dret o no a prostituir-se, sinó si ha d'existir o no un dret a comprar dones.

Davant d'aquest vídeo que es va fer tan viral, va aparèixer una resposta. El vídeo "Hola Abolicionista" es va crear a partir de testimonis de diferents prostitutes que es dediquen a la prostitució voluntàriament. Aquestes dones rebuten els arguments de les abolicionistes i indiquen les següents qüestions: 1) el missatge abolicionista té força perquè és mediàtic i sensacionalista, però està carregat de mentides i d'informació esbiaixada; 2) les prostitutes no necessiten que ningú les salvi. Es poden salvar elles mateixes a través de la lliure disposició del seu cos; 3) prostitució no és igual a tracta. Hi ha prostitució lliure, voluntària i autogestionada; 4) les prostitutes necessiten un marc urgent de drets i salut pública i volen ser escoltades. La prostitució ha de ser reconeguda com un treball perquè no es donin situacions abusives; 5) els clients pregunten a les prostitutes sobre el que poden o no poden fer i sobre les seves preferències sexuals. Elles posen les seves pròpies normes i condicions; 6) per culpa de les campanyes abolicionistes, l'estigma social de les prostitutes augmenta i es tornen més vulnerables, tenen por a ser reconegudes i s'arriben a avergonyir d'elles mateixes per dedicar-

⁵ CABO i PARDO (2020), diari *ElPlural.com*.

⁶ Vídeo disponible al següent enllaç: <https://www.youtube.com/watch?v=cb7t10c-bIM&t=1s>.

se a la prostitució. Com a conseqüència, es fomenta que les prostitutes callin i visquin una doble vida; 7) les prostitutes que exerceixen en països amb un model abolicionista es veuen envoltades per un ambient de clandestinitat, marginalitat i precarietat; 8) el discurs abolicionista que diu que “la prostituta farà tot el que se li demani” incita a la violació. A més, és el propi abolicionisme el que fa que a les prostitutes se les vegi com a objectes⁷.

Aquests dos vídeos són prova de la viralitat del conflicte a nivell social i polític entre el model abolicionista i el model regulacionista. Si bé és cert que guanya el “sensacionalisme” del vídeo abolicionista, doncs la seva resposta no va rebre tantes visualitzacions ni es va fer tan viral com el vídeo de les dues noies abolicionistes. Començo aquest treball amb una visió abolicionista de la prostitució, doncs sempre m’he considerat abolicionista, però durant la recerca i l’anàlisi em dispo a obrir la meva ment i a posar en dubte tots els meus pensaments per, finalment, poder concloure de forma raonada quina crec que seria la millor situació jurídic-penal per tractar la prostitució a Espanya. Tot i que s’ha de tenir en compte que la resposta dependrà de l’objectiu que es vulgui aconseguir en un Estat: acabar amb la societat patriarcal o garantir drets individuals (de les prostitutes). Així doncs, els meus objectius són analitzar de forma crítica les diferents postures sobre el tractament jurídic de la prostitució i comprovar la legitimació jurídic-penal de les diferents opcions de càstig.

2. POSICIONS SOBRE EL TRACTAMENT JURÍDIC DE LA PROSTITUCIÓ

En aquest apartat s’explicarà en què consisteix cadascuna de les diferents posicions sobre el tractament jurídic de la prostitució, què persegueixen, què critiquen i quines crítiques reben per part d’altres posicions.

2.1. Prohibicionisme

El model prohibicionista és el més dur, el més punitiu, doncs proposa castigar a totes les figures relacionades amb l’activitat de la prostitució. Així doncs, proposa castigar als clients, als proxenetes no coercitius (que són els propietaris dels bordells o clubs d’alternament per una banda, i els “rufians” per l’altra) i a les prostitutes⁸. El que persegueix d’aquesta manera és

⁷ Vídeo disponible al següent enllaç: <https://www.youtube.com/watch?v=B1dwIEB8mTI>.

⁸ VILLACAMPA ESTIARTE, Carolina (2012), “Políticas de criminalización de la prostitución: análisis crítico de su fundamentación y sus resultados”, *Revista de Derecho Penal y Criminología*, núm. 7, p. 86.

acabar amb totes les formes de prostitució amb una justificació basada en convertir aquest fenomen en quelcom immoral i perillós per a la societat⁹.

L'any 1906, als Estats Units, el *Journal of the American Medical Association* va publicar una opinió que defensava la postura del prohibicionisme al·legant que prohibir tot tipus de prostitució seria la millor solució per lluitar contra el problema de les malalties venèries¹⁰, és a dir, les malalties de transmissió sexual. D'aquesta manera, s'afegeix un argument de salut pública als anteriors arguments de moralitat i seguretat. Actualment, el principal motiu per defensar aquesta postura prohibicionista és el fet que amb una prohibició total disminuirien tant oferta com demanda en el mercat de la prostitució, ja que ambdues quedarien criminalitzades i es desincentivaria als compradors. Si no hi ha demanda, els traficants no poden oferir res i el seu comerç de tràfic de dones es redueix o s'acaba.

Ara bé, el prohibicionisme ha rebut moltes crítiques per part de les altres posicions, incloent l'abolicionisme. Es critica que es castigui a la prostituta, doncs si es pretén protegir a les persones que ofereixen els seus serveis sexuals, no té cap sentit que es criminalitzin. És contradictori ser autor i víctima d'un mateix delictes. Una altra crítica és el fet que, si es vol acabar amb la demanda, no cal castigar a la prostituta, és suficient amb castigar al consumidor, tal i com defensa l'abolicionisme. Cal destacar que, realment, els defensors del model prohibicionista no han aportat mai cap dada que constati i afirmi que el fet de castigar a la persona que efectua l'oferta augmenti la prevenció.

2.2. Abolicionisme

El model abolicionista és el que defensa l'anomenat "feminisme radical", que considera que no es pot parlar de "prostitució lliure o voluntària" perquè aquesta en realitat no és lliure ni voluntària. L'abolicionisme considera a la prostitució com un acte de sotmetiment de la dona i de dominació de l'home, com una eina més del sistema patriarcal, com un símbol de violència masclista que imposa a la dona la sexualitat masculina. Es considera que permetre la comercialització del cos de la dona és deixar-la en una posició de sotmetiment sexual, considerar-la un objecte pel plaer sexual masculí, deixant desprotegits els seus drets humans més bàsics. Per l'abolicionisme, la prostitució és una forma d'agressió contra la dona. En conseqüència de tot això, aquest model al·lega que no existeix el dret a prostituir-se i que el

⁹ LLOBET ANGLÍ, Mariona (2019), "Prostitución: ¿qué castigar? Trabajadoras, burdeles, rufianes y clientes", *Nuevo Foro Penal* Vol. 15, No. 92, Universidad EAFIT, pp. 53 i ss.

¹⁰ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, p. 57 i ss.

consentiment de les dones a disposar de la seva sexualitat d'aquesta manera no és vàlid perquè en realitat no és un acte lliure i, a més, afecta a la seva dignitat i a la de totes les dones com a col·lectiu¹¹.

A més de tots aquests judicis normatius basats en l'ètica i la moral, l'abolicionisme es basa en judicis descriptius, en dades i estadístiques. S'afirma que la gran majoria de la prostitució és forçada, deixant les xifres de la prostitució voluntària com a residuals, com a excepcions. Al·leguen que la majoria de la prostitució és forçada perquè o bé es tracta de víctimes de tràfic de dones i/o proxenetes coercitius, o bé les prostitutes exerceixen aquesta activitat perquè no tenen una altra elecció i són persones especialment vulnerables.

En resum, les justificacions en què es basa per abolir la prostitució es poden agrupar en dos arguments: en primer lloc, entendre que la dignitat femenina és col·lectiva i que la prostitució d'una dona constitueix violència contra totes les dones; en segon lloc, defensar que l'absolució de la prostitució és l'única manera d'acabar amb l'explotació sexual¹².

Per assolir els seus objectius, el model abolicionista vol castigar penalment als clients i als proxenetes no coercitius. A diferència del prohibicionisme, no es vol castigar a la prostituta perquè se la considera una víctima. Cal destacar que existeix un model anomenat "quasi-abolicionisme", que es diferencia de l'abolicionisme pel fet que persegueix castigar penalment a aquells que treuen rendiment econòmic de la prostitució, és a dir, els proxenetes no coercitius, però, en canvi, no persegueix castigar als clients¹³.

Doncs bé, tot i ser el model sobre el tractament jurídic de la prostitució que defensa el majoritari "feminisme radical", també ha rebut moltes crítiques i se l'ha titllat d'utòpic i poc realista. Sense entrar a analitzar les crítiques sobre la seva legitimitat jurídic-penal (doncs s'analitzarà en un altre apartat), es diu que existeixen quatre fal·làcies de l'abolicionisme¹⁴: la fal·làcia estadística, la fal·làcia fenomenològica, la fal·làcia deductiva i la fal·làcia de la dissuasió.

La fal·làcia estadística és la que considera que la gran majoria de les prostitutes són vulnerables i que la seva manca d'opcions per subsistir exclou un consentiment vàlid. És a dir, considera que un percentatge molt alt de les prostitutes exerceixen de forma forçada, deixant la prostitució

¹¹ LLOBET ANGLÍ (2019), *CRIMINT*, p. 2-3.

¹² LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, p. 57.

¹³ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 53-54.

¹⁴ LLOBET ANGLÍ, Mariona (2020). "¿El fin de la prostitución acabará con la trata?: Las cuatro falacias del discurso abolicionista", *Revista del Laboratorio Iberoamericano para el Estudio Sociohistórico de las Sexualidades (RELIES)*, número 4, art. 05, pp. 90-112 (<https://doi.org/10.46661/relies4973>; última visita: 20/05/2021).

voluntària en casos residuals. El percentatge internacional estableix que entre un 80% i un 95% de la prostitució és forçada. La fal·làcia fenomenològica és la que barreja el fenomen de la prostitució amb el fenomen de la tracta de persones amb finalitats d'exploració sexual. Considera que qualsevol afavoriment a la pràctica de la prostitució amb finalitats lucratives, encara que concorri consentiment i no hi hagi un abús econòmic, és constitutiu de proxenetisme coercitiu i, a més, de tracta de persones amb finalitats d'exploració sexual.

Les dues primeres fal·làcies estan íntimament relacionades perquè el percentatge tan elevat de prostitució forçada és conseqüència de la consideració del proxenetisme com un concepte molt ampli, que inclou el coercitiu i el no coercitiu. A més, dins d'aquest percentatge no només es té en compte la prostitució forçada per tercers, sinó també la prostitució forçada per les circumstàncies de la prostituta, que es diu que no té altra opció. A banda d'això, s'acostuma a generalitzar a partir de mostres petites i realment les estadístiques no estan ben elaborades i no hi ha dades suficients per afirmar quin és el percentatge real de la prostitució forçada. Normalment se citen poques fonts i aquestes són poc científiques¹⁵. Per tant, basar-se en unes dades que no estan ben analitzades i que són insuficients és una imprudència. Certament, per les dades extretes, és evident que la prostitució forçada no se situa a prop del 0%, però tampoc es pot afirmar clarament que es doni el cas contrari, és a dir, que s'apropi al 80%¹⁶, i menys encara quan hi ha una confusió terminològica.

L'abolicionisme, en admetre que les dades que s'han obtingut no són exactes, continuen defensant que el percentatge de prostitució forçada és elevat a través de presumpcions fetes a partir dels següents elements que denoten vulnerabilitat: la pobresa, la immigració, els abusos patits durant la infantesa i la perillositat que implica prostituir-se (perillositat en l'àmbit físic i en l'àmbit psíquic). És cert que la majoria de prostitutes són pobres i immigrants, però el mateix succeeix amb altres feines, com el servei domèstic (les mal anomenades "senyores de la neteja"), i en aquests casos no parlem de treballs forçats¹⁷. Està clar que la majoria de les prostitutes ho són per la seva situació de vulnerabilitat, les seves circumstàncies personals. Les "proxenetes" són les circumstàncies.

Sobre la perillositat que implica l'exercici de la prostitució, si bé és cert que pot implicar danys físics i/o psíquics, aquesta perillositat no és *conditio sine qua non*, és a dir, no és consubstancial a la prostitució, sinó contingent. Pot ser que el seu exercici estigui ben controlat i disminueixi

¹⁵ LLOBET ANGLÍ (2019), *CRIMINT*, p. 4.

¹⁶ LLOBET ANGLÍ (2020), *RELIES*, p. 97.

¹⁷ LLOBET ANGLÍ (2020), *RELIES*, p. 99.

o desaparegui la violència sobre la prostituta per part del client. D'aquesta manera, també disminuiria l'ansietat o l'estrès post-traumàtic derivat de la violència física. Tot i que és cert que les seqüeles psíquiques que poden aparèixer només pel fet d'exercir de prostituta són més difícils d'evitar i de controlar, encara que no està clar quin percentatge de prostitutes que exerceixen voluntàriament pateixen aquestes seqüeles¹⁸. De tota manera, no seria l'única feina existent que pot deixar alguna seqüela psíquica o inclús física. Hi ha persones que no són vulnerables i es dediquen a feines que són perilloses, com els bombers o els policies. Per tant, la prostitució seria una opció més que fins i tot pot aportar més beneficis econòmics que altres feines com netejar o cuidar persones de la tercera edat.

La fal·làcia deductiva afirma que per acabar amb la tracta de persones amb finalitats d'exploració sexual, s'ha d'acabar amb la prostitució. Aquesta deducció és una conseqüència directa de la fal·làcia fenomenològica. La fal·làcia de la dissuasió considera que la mesura que s'ha d'adoptar per acabar amb la prostitució (i així acabar amb la tracta, tal i com expressa la fal·làcia deductiva) és el càstig de qualsevol que es lucra de la prostitució i el càstig del consumidor final. La veritat és que no està ben demostrat que el càstig del consumidor final sigui efectiu per acabar amb la prostitució i amb el tràfic amb finalitats d'exploració sexual. Hi ha sectors que, basant-se en els països que tenen el model abolicionista (com Suècia), insisteixen que aquest model ha portat com a conseqüències negatives que s'invisibilitzi el treball sexual, que hi hagi majors dificultats de persecució perquè els clients, per por al càstig, no col·laboren a l'hora de detectar la tracta de persones, i que s'hagi produït un efecte de desplaçament a altres països no abolicionistes¹⁹.

2.3. Reglamentarisme

El model reglamentarista va néixer a mitjans del segle XIX a Europa i va esdevenir el primer model de control estatal de la prostitució²⁰. No persegueix castigar penalment ni a la víctima, ni al client ni al proxeneta no coercitiu. Tot i així, sí regula el lloc on exercir la prostitució a través del dret administratiu²¹, per tant, poden existir faltes i sancions administratives. D'aquesta manera s'intenta ocultar la realitat de la prostitució, perpetrant aquesta idea de tabú²²

¹⁸ LLOBET ANGLÍ (2020), *RELIES*, pp. 99-100.

¹⁹ LLOBET ANGLÍ (2020), *RELIES*, p. 104.

²⁰ TARANTINO, Marisa (2016), "Trabajo sexual: ¿cuál es la diferencia entre reglamentarismo y regulacionismo?", *ammar.org (Asociación de Mujeres Meretrices de la Argentina en Acción por Nuestros Derechos)*, (<https://www.ammar.org.ar/Cual-es-la-diferencia-entre.html#:~:text=Este%20movimiento%2C%20acompa%C3%Blado%20por%20la,y%20de%20seguridad%20social%20de>; última visita: 16/05/2021).

²¹ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 54-55.

²² LLOBET ANGLÍ (2019), *CRIMINT*, p. 1.

que s'ha creat en vers aquesta dins de la societat, doncs es veu com una realitat social difícil d'erradicar i com “un mal menor necessari”.

Aquesta ocultació de la realitat es crea a través d'una “societat subterrània”²³, ocultant i controlant a les prostitutes. En els seus inicis es partia de la idea que la prostitució és un mal inevitable que ha de ser controlat per raons de salut, concretament, per impedir la propagació de malalties venèries de transmissió sexual, tal i com també defensen els prohibicionistes. Així doncs, s'exercia un gran control sobre les dones prostitutes, que eren obligades a realitzar-se exàmens mèdics periòdics, a estar empadronades, a tenir una llibreta sanitària, etc. A més d'aquest exhaustiu control mèdic, també hi havia un fort control policial i administratiu de l'espai públic. Es donava el fenomen de la “zonificació”, ja que es creaven zones d'exclusió i s'establien llocs específics per dur a terme l'activitat. A banda d'aquesta zonificació, també s'imposaven sancions administratives a qui incomplís les normes²⁴.

Les crítiques dirigides al reglamentarisme són vàries. Per alguns és un tipus de model “pseudoprohibicionista” o de “prohibicionisme suau”²⁵ perquè només es pot exercir la prostitució en llocs habilitats per l'Estat expressament i sempre que les prostitutes compleixin els requisits que se'ls imposa, i si no ho fan poden ser sancionades administrativament. I, en referència a la figura de la prostituta, apareix la segona crítica, doncs aquest model se centra en ella, que és a la que sotmet a un fort control mèdic i administratiu. Així doncs, la prostitució realitzada en aquells llocs que no estiguin autoritzats oficialment i amb prostitutes que no s'han sotmès a aquest control obligatori està prohibida, de manera que, tal i com expressa Silvina Perugino, una advocada argentina, es podria parlar d'un “prohibicionisme selectiu”²⁶. Les prostitutes que prestin els seus serveis sexuals sense complir els requisits mèdics i administratius seran perseguides policialment, a diferència del client, que no serà perseguit.

Una altra crítica important és la relacionada amb l'argument de salut pública. Aquest model porta amagada una discriminació implícita perquè suposa que són les dones prostitutes les que transmeten les ETS, i no els clients homes, reforçant així l'estigma negatiu que recau sobre les

²³ LLOBET ANGLÍ (2019), *CRIMINT*, p. 2.

²⁴ TARANTINO (2016), *ammar.org*.

²⁵ VILLACAMPA ESTIARTE, Carolina (2015), “A vueltas con la prostitución callejera: ¿hemos abandonado definitivamente el prohibicionismo suave?”, *Estudios Penales y Criminológicos*, vol. XXXV, pp. 429-430.

²⁶ CÁCERES, Lenny (2019), “El Reglamentarismo, esconde un prohibicionismo selectivo”, *Diario Digital Femenino* (<https://diariofemenino.com.ar/el-reglamentarismo/>; última visita: 16/05/2021).

prostitutes i, sobretot, sobre les que pertanyen a les classes més baixes de la societat, que són més vulnerables²⁷.

2.4. Regulacionisme o pro-legalització

El model regulacionista és un model que, com l'abolicionisme, vol afrontar el fenomen de la prostitució, tot i que de forma totalment contrària. No vol acabar amb la prostitució, sinó que vol dotar a les prostitutes de drets socials²⁸, vol equiparar-les a treballadores de qualsevol feina lliure i normalitzada i d'aquesta manera poder protegir-les amb drets laborals, condicions laborals adequades i drets pertinents a la Seguretat Social.

Aquest model pro-legalització argumenta que les dones poden fer el que vulguin amb el seu propi cos, que ningú els ha de dir què poden i què no poden fer amb ell i que utilitzar-lo com elles volen és una forma d'empoderament femení. Es tracta d'una expressió de llibertat. Per tant, no defensa el càstig jurídic-penal ni del client, ni del proxeneta no coercitiu ni, evidentment, de la prostituta. Això no vol dir que no estigui en contra de castigar penalment als proxenetes que actuen coercitivament, doncs el model pro-legalització sí vol acabar amb la prostitució forçada igual que totes les postures existents. De fet, aquest model defensa que si es regula la prostitució, es podria controlar millor i es podria acabar amb la precarització de les prostitutes i amb l'explotació sexual i la tracta.

El país europeu pro-legalització per excel·lència és Països Baixos, doncs és sabut que aquest Estat tendeix a adoptar polítiques liberals, i dos clars exemples són la legalització de la prostitució i la legalització del cànnabis. També és sabut que a moltes ciutats holandeses existeix el que s'anomena "barri vermell", que són barris destinats a locals on s'exerceix la prostitució i on, a més, es poden veure a algunes de les prostitutes exposades en uns aparadors. L'altre país europeu que va legalitzar la prostitució no forçada és Alemanya.

Són moltes les crítiques que ha rebut el model regulacionista, sobretot per part del col·lectiu abolicionista, ja que consideren, com anteriorment s'ha dit, que la prostitució voluntària realment no és voluntària, i que cap persona amb seny ("en su sano juicio", com es diu en castellà) voldria voluntàriament ser una treballadora sexual²⁹. L'abolicionisme defensa que aquestes dones es prostitueixen per necessitat, que no tenen llibertat d'escollir.

²⁷ TARANTINO (2016), *ammar.org*.

²⁸ LLOBET ANGLÍ (2020), *RELIES*, p. 91.

²⁹ LLOBET ANGLÍ (2020), *RELIES*, p. 93.

L'abolicionisme considera que la prostitució, tot i ser voluntària, genera seqüeles psicològiques³⁰, doncs les prostitutes han d'oferir serveis a molts homes diferents, amb alguns dels quals no tindrien mai relacions sexuals fora de l'àmbit del treball sexual. A més, com els i les abolicionistes consideren que no existeix un consentiment real perquè aquest està comprat, sostenen que la prostitució és una forma de delictes contra la llibertat sexual i que el client paga per violar. Per tant, consideren que regular la prostitució suposaria justificar i acceptar aquestes seqüeles psicològiques i aquests actes sexuals sense consentiment real.

3. REGULACIÓ DE LA PROSTITUCIÓ A ESPANYA ACTUALMENT

En aquest apartat s'analitzarà quina és la regulació espanyola en l'àmbit de la prostitució no forçada, fent una important i necessària diferència entre la prostitució als carrers i la prostitució als espais tancats, doncs segons el lloc on s'exerceix el treball sexual, podem passar d'un quasi-prohibicionisme a un quasi-abolicionisme. A continuació, també es farà menció a l'Avantprojecte de llei orgànica de garantia integral de la llibertat sexual, del Ministeri d'Igualtat actual, que es va publicar a finals del passat any 2020.

3.1. Prostitució als carrers

La prostitució, en l'àmbit administratiu, es troba regulada a Espanya a la LO 14/2015, de 30 de març, de Protecció de la Seguretat Ciutadana (LOSC), també coneguda com la "Llei Mordassa", una norma molt polèmica en alguns dels diferents àmbits que regula. A priori, trobem un model reglamentarista, però, tal i com es demostrarà en aquest apartat, aquesta llei amaga un model prohibicionista³¹.

En el seu article 36, apartat 11, es considera una infracció greu "la sol·licitud o acceptació pel demandant de serveis sexuals retribuïts en zones de trànsit públic"³², és a dir, se sanciona al client de la prostitució al carrer administrativament. Tot seguit, el mateix precepte estableix que "els agents de l'autoritat requeriran a les persones que ofereixin aquests serveis per a que s'abstinguin de fer-ho en dits llocs, informant-les que la inobservança de dit requeriment podria

³⁰ LLOBET ANGLÍ (2020), *RELIES*, p. 100.

³¹ LLOBET ANGLÍ, Mariona (2017), "¿Prostitución?: ni sí ni no, sino todo lo contrario. Sesgos empíricos, contradicciones de lege lata y desaciertos de lege ferenda", *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología (RECPC)*, núm. 19-19, p. 3. (<http://criminet.ugr.es/recpc/19/recpc19-19.pdf> ISSN 1695-0194; última visita: 20/05/2021).

³² Llei Orgànica 14/2015, de 30 de març, de Protecció de la Seguretat Ciutadana (BOE nº 77 de 31.03.2015) (en endavant LOSC).

constituir una infracció del paràgraf 6 de l'article³³. Aquest paràgraf 6 constitueix una altra infracció greu que consisteix en desobeir a l'autoritat o als seus agents en l'exercici de les seves funcions, sempre que aquesta conducta de desobediència no constitueixi un delictes de desobediència de l'art. 556 CP³⁴. Per tant, aquesta part de l'article 36, apartat 11, es refereix a les persones que ofereixen els serveis sexuals, les prostitutes.

La sanció prevista tant pel client com per la prostituta és una multa de 601 a 30.000 euros, tal i com disposa l'article 39.1 LOISC. És evident que es tracta d'una quantitat molt elevada i que les prostitutes no poden pagar-la si se'ls prohibeix exercir el seu treball sexual del qual treuen els recursos econòmics. De fet, per pagar-la podrien arribar a desobeir la prohibició i continuar exercint de prostitutes al carrer, i això suposaria arriscar-se a ser atrapades reincidint. És més, si anem encara més lluny i fem una interpretació que va més enllà de la infracció administrativa, les persones que ofereixen serveis sexuals podrien arribar a cometre un delictes de desobediència, tipificat a l'article 556 CP, per no haver-se abstingut de practicar la prostitució al carrer, sempre que aquesta desobediència fos greu i es donessin els altres elements típics. D'aquesta manera s'estaria criminalitzant a la prostituta de carrer, se l'estaria castigant penalment d'una manera indirecta (a través d'un delictes de desobediència) per oferir els seus serveis a la via pública³⁵. Es tracta d'un prohibicionisme suau (i no d'un prohibicionisme pur) perquè tant el client com la prostituta són castigats amb una sanció administrativa, no amb una pena (àmbit penal)³⁶.

Llavors, seria possible que la prostituta arribés a ser condemnada penalment per un delictes de desobediència? En primer lloc, la remissió de l'apartat 11 de l'article 36 LOISC a la infracció del paràgraf 6 del mateix article (referent a desobeir a l'autoritat o als seus agents) inclou una menció a la conducta de desobediència tipificada penalment, per tant, aquesta referència de l'apartat 11 abasteix tant els requisits positius com els negatius de l'apartat 6. En cas que la desobediència sigui delictiva i, per tant, falti el requisit negatiu, la infracció administrativa no es donarà, però això no significarà que no es pugui aplicar l'article 556 CP si es compleixen els seus requisits³⁷.

En segon lloc, cal analitzar els elements típics del delictes de l'article 556 CP. Ens hem de preguntar si la conducta de seguir exercint la prostitució al carrer contravenint un requeriment

³³ Art. 36.11 LOISC.

³⁴ Art. 36.6 LOISC.

³⁵ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 5.

³⁶ VILLACAMPA ESTIARTE (2015), *Estudios Penales y Criminológicos*, vol. XXXV, pp. 429-430.

³⁷ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 6.

policial és una desobediència greu als agents de l'autoritat en l'exercici de les seves funcions o no. A vegades no és fàcil classificar una conducta de desobediència com a greu o com a lleu, doncs els límits són difusos. Hi ha alguna sentència, com la de l'Audiència Provincial de València (SAP-València 35/2004, de 29 de gener) que estableix que “la reiterada i persistent negativa a l'incompliment de l'ordre o mandat que revela una actitud de franca rebel·lia, donarà lloc a l'apreciació de delictes, mentre que [no ho serà] la negativa menys contumaç”. Per altra banda, algunes sentències més antigues se centren en la importància del bé jurídic que es vol protegir amb l'ordre, per exemple, un bé jurídic que tingui una importància socialment significativa. Si ens basem en el que estableix aquesta jurisprudència, la reiteració en la pràctica de la prostitució a l'espai públic després d'haver estat requerida policialment amb una prohibició de realitzar dita activitat, podria constituir delictes, tant pel fet d'haver estat requerida en diverses ocasions i seguir desobeint, com pel fet de considerar que la seguretat ciutadana podria ser apreciada com un bé jurídic amb importància socialment significativa³⁸.

Com a conseqüència d'aquest anàlisi, es pot concloure que el precepte de la norma administrativa permet arribar a castigar penalment a la prostituta de carrer a través del delictes de desobediència a l'autoritat. Tot i ser possible legalment, per criteris de política criminal basats en l'eficàcia de les sancions i en el respecte a altres drets i garanties constitucionals, es prefereix no criminalitzar a les prostitutes a través d'aquestes conductes perquè els efectes pràctics d'aquest prohibicionisme suau serien dolents: no disminuiria la prostitució al carrer i no es protegiria més a les dones.

El que pretén aquesta regulació de la LOSC és eliminar o, com a mínim, reduir la prostitució a la via pública, però, tornant a qüestions d'eficàcia, els pocs estudis que s'han realitzat a Espanya sobre aquesta qüestió posen de relleu que les ordenances cíviqes que s'han aprovat a molts municipis espanyols des de l'any 2000 sancionant a les persones que ofereixen serveis sexuals al carrer no han disminuït aquesta activitat (inclús en alguns llocs s'afirma que la competència s'ha incrementat)³⁹. A més, d'acord amb els mateixos estudis, s'afirma que aquestes ordenances han resultat molt perjudicials per les prostitutes perquè han suposat una major desprotecció i vulneració de drets humans, ja que la policia ha passat de tenir un paper protector a un paper controlador i això ha provocat desconfiança en els agents de policia, i també a causa de la zonificació i la invisibilitat de la prostitució⁴⁰. No s'han atacat les bases socials del problema.

³⁸ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 6.

³⁹ VILLACAMPA ESTIARTE (2015), *Estudios Penales y Criminológicos*, vol. XXXV, pp. 435 i ss.

⁴⁰ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 7.

Criminalitzar a un col·lectiu social molt desfavorit com són les prostitutes no és la solució, és un greu problema.

3.2. Prostitució en espais tancats

De l'apartat anterior es pot concloure que el legislador espanyol prohibeix la prostitució al carrer per motius de seguretat ciutadana. L'única opció possible de les prostitutes per no ser castigades és exercir en espais tancats. D'aquesta manera es protegeix la seguretat ciutadana, ja que no són vistes. Els espais on es traslladen són bordells, clubs d'alternament, hotels, centres de massatge, etc.⁴¹

És cert que la qüestió de la seguretat ciutadana queda coberta, però hi ha altres conseqüències de tipus penal. L'article 187.1.II CP castiga amb penes de fins a quatre anys de presó als tercers que regenten aquests espais tancats on s'exerceix la prostitució⁴², doncs poden ser autors del delictes de proxenetisme no coercitiu pel fet de lucrar-se de l'activitat, per obtenir benefici econòmic. A més, l'exercici de la "feina" de les prostitutes dins de locals regentats per tercers suposa sovint que pateixin abusos econòmics i laborals⁴³. En resum, trobem problemes pel que respecta a la figura del proxenetisme no coercitiu i problemes referents als delictes contra els drets dels treballadors, sent la prostituta una treballadora que ofereix serveis de caire sexual en un lloc regentat per un tercer.

L'any 2003 (a través de la Llei Orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de Mesures concretes en matèria de Seguretat Ciutadana, Violència Domèstica i Integració Social dels Estrangers) es va introduir un nou article al Codi Penal que feia referència a la figura del "proxenetisme no coercitiu". Aquest nou article va ser el 188.1, però actualment, i des de la reforma del Codi Penal introduïda per la Llei Orgànica 1/2015, es tracta de l'article 187.1.II CP. Aquest article castiga la conducta consistent en lucrar-se explotant la prostitució d'altra persona, encara que hi hagi consentiment⁴⁴.

En els seus inicis, aquesta figura era problemàtica a l'hora de ser interpretada i aplicada pels tribunals. Així doncs, la seva aplicació no era unànime i existien dues interpretacions. La primera era extensiva, doncs es castigaven els supòsits en què un tercer obtenia un benefici no

⁴¹ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 8.

⁴² Art. 187.1.II, Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal (en endavant: CP), (BOE nº 281, 24.11.1995).

⁴³ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 8.

⁴⁴ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 9.

abusi de la pràctica no coactiva de la prostitució: o bé perquè proporcionava l'establiment on realitzar l'activitat fora de l'horari d'apertura, o bé perquè oferia el trasllat de l'activitat a les prostitutes que exercien al carrer. La segona interpretació, pel contrari, era restrictiva i algunes sentències que la seguien van absoldre als acusats per diferents motius: o bé per no afectar al bé jurídic protegit (la llibertat sexual), o bé per falta d'elements típics que havia establert la jurisprudència en interpretar l'article 452 bis c) CP del 1973⁴⁵, o bé per no quedar provat el lucre (que és el resultat típic), o bé per altres motius processals⁴⁶.

Però aquesta situació jurisprudencial problemàtica va canviar l'any 2008 amb la coneguda sentència de la Sala Segona del Tribunal Suprem: la STS 445/2008, de 3 de juliol⁴⁷. El TS va reduir el tenor literal del tipus exigint la concurrència d'uns requisits, per raons de proporcionalitat⁴⁸. Els requisits són els següents:

- a) Que els rendiments econòmics es derivin de l'explotació sexual d'una persona que es trobi mantinguda en aquest exercici mitjançant l'ús de violència, intimidació, engany o com una víctima de l'abús de superioritat o de la seva situació de necessitat o vulnerabilitat.
- b) Qui obté el rendiment econòmic gràcies a l'explotació sexual aliena ha de ser coneixedor de tals circumstàncies.
- c) El guany econòmic ha de ser un benefici directe.
- d) La percepció d'aquest guany ha de ser el fruit d'alguna cosa més que un acte aïllat o episòdic. Aquesta reiteració és exigible, tant en la persona que exerceix la prostitució, com en aquella que es lucra amb el seu exercici.

Per tant, el consentiment de la prostituta a què es refereix l'article ha de prendre com a referència el lucre, no la prostitució en sí (que no ha de ser voluntària). Per fonamentar el càstig d'aquesta figura de proxenetisme no coercitiu es necessita una afectació a la llibertat sexual, que és el bé jurídic, doncs la figura es troba ubicada dins del Codi Penal amb els delictes contra la llibertat sexual.

A més, qui es prostitueix lliurement però és privada total o parcialment dels beneficis que ha obtingut oferint serveis sexuals, pot ser víctima de diferents delictes contra el patrimoni: furt,

⁴⁵ La redacció d'aquest article és la següent: "Al que viviere en todo o en parte a expensas de la persona o personas cuya prostitución o corrupción explote, le serán aplicadas, además de las penas establecidas en el artículo 452 bis b), las medidas de seguridad a que se refiere el artículo sexto, número segundo, de la Ley de Vagos y Maleantes."

⁴⁶ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 9.

⁴⁷ STS, 2ª, 3.7.2008 (Roj: 4017/2008; MP: Manuel Marchena Gómez).

⁴⁸ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 10.

robatoris, estafes, etc. El cas més habitual és aquell en què, per obtenir un benefici econòmic, s'abusa econòmicament de la decisió de la prostituta d'exercir la seva "feina" en un lloc tancat. Es tracta d'un delictes contra els drets dels treballadors. La jurisprudència ha considerat que quan les mesures imposades a les prostitutes que exerceixen de forma voluntària i per compte aliè siguin abusives, haurà de concórrer un delictes d'imposició de condicions que perjudiquin, suprimeixin o restringeixin drets laborals⁴⁹ (articles 311.1º i 312.2 CP)⁵⁰.

Portant el fenomen de la prostitució a l'àmbit laboral, s'han plantejat dubtes sobre si és legal un contracte de treball que estableix una relació laboral amb una prostituta, considerant que es pot tractar d'una causa il·lícita. Tot i així, el Tribunal Suprem ha inclòs la dedicació a la prostitució dins del concepte d'ocupació laboral, que és un concepte ampli. La Sala del Social del TS considera que quan la prostitució s'exerceix per compte aliè, el contracte de treball que es realitza per regular dita relació laboral és vertader, doncs encaixa amb la descripció que l'article 1.1º de l'Estatut dels Treballadors disposa pel contracte de treball⁵¹. Com a conseqüència d'aquesta interpretació, els delictes contra els drets dels treballadors també es poden realitzar contra les treballadores sexuals, doncs aquestes presten serveis a altres persones, encara que el contracte de treball no sigui legal, ja que, si no, quedarien desprotegides i s'ha de tenir en compte que les prostitutes ja pateixen una desigualtat social pel fet de ser prostitutes, és a dir, que patirien una doble desprotecció⁵².

Vist això, tornem als requisits del proxenetisme no coercitiu. Per una banda, la llibertat sexual ha de quedar afectada, doncs és el bé jurídic protegit. Per l'altra banda, es pot castigar la conducta d'obtenir beneficis econòmics il·lícits derivats de la prostitució sense el consentiment de la prostituta a través de diferents delictes patrimonials. Malgrat tot, amb aquesta solució donada pel TS es permet castigar als qui es lucren directament de la prostitució no consentida encara que no existeixi explotació econòmica abusiva (per exemple: l'hoteler o el guardaespalles). Aquí també s'inclouen els familiars de la prostituta, coaccionada o sotmesa

⁴⁹ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, pp. 10-11.

⁵⁰ L'article 311.1º CP disposa el següent: "Serán castigados [...]: 1º Los que, mediante engaño o abuso de situación de necesidad, impongan a los trabajadores a su servicio condiciones laborales o de Seguridad Social que perjudiquen, supriman o restrinjan los derechos que tengan reconocidos por disposiciones legales, convenios colectivos o contrato individual." L'article 312.2 CP estableix que: "2. En la misma pena incurrirán quienes recluten personas o las determinen a abandonar su puesto de trabajo ofreciendo empleo o condiciones de trabajo engañosas o falsas, y quienes empleen a súbditos extranjeros sin permiso de trabajo en condiciones que perjudiquen, supriman o restrinjan los derechos que tuviesen reconocidos [...]"

⁵¹ L'article 1.1º de l'Estatut dels Treballadors inclou dins del seu àmbit d'aplicació els treballadors que voluntàriament presten els seus serveis retribuïts per compte aliè i dins l'àmbit d'organització i direcció d'altra persona.

⁵² LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 11.

per un tercer, que es mantenen econòmicament gràcies als recursos econòmics derivats de l'exercici d'ella.

Per a que no es doni aquesta conseqüència, Llobet Anglí fa una proposta de *lege lata* en relació a la interpretació del verb típic⁵³. Proposa interpretar-lo de forma restrictiva. Així doncs, el terme “explotar” s’ha d’entendre segons disposa la tercera accepció del diccionari de la RAE: “ús abusiu en profit propi del treball aliè”. Hem d’entendre el terme “abusar” d’acord amb la primera accepció de la RAE: “fer ús excessiu, injust o indegut de quelcom o d’algú”. De fet, aquesta és la interpretació que es desprèn de la jurisprudència del TS. I encara més, algunes resolucions posteriors al 2008 determinen que, en casos que es regenta un club o local, s’ha de tractar d’una explotació directa i principal de la prostitució aliena en què es vegi una relació de subordinació de la prostituta respecte de l’empresari. Per tant, ha d’haver una relació de dependència de certa intensitat en què l’autonomia prestacional de la prostituta es vegi limitada, i en què el benefici lucratiu percentual assoleixi rellevància des de la perspectiva dels ingressos de la prostituta, a qui es degrada.

La professora Llobet proposa diferenciar entre tres tipus de prostitució per, per una banda, poder determinar, de *lege lata*, l’abast típic del delicte de proxenetisme no coercitiu i, per l’altra banda, proposar, de *lege ferenda*, una distinció fenomenològica i terminològica que resolgui els problemes de confusió de conceptes i eviti el mal empirisme. Els tipus són:

- 1) Prostitució coactiva, que és la que es dona quan hi ha violència o intimidació pel seu exercici i que es castiga sempre.
- 2) Prostitució abusiva, que es dona quan es determina la seva pràctica a través d’abús de situació de superioritat, vulnerabilitat o necessitat i que es tracta d’un tipus de prostitució forçada (l’altre tipus és la prostitució coactiva).
- 3) Prostitució voluntària, quan no hi ha un tercer que motivi la decisió de la prostituta d’exercir com a tal i per tant, podem parlar d’una prostitució lliure.

En conclusió, les conductes que haurien de caber dins del delicte de proxenetisme no coercitiu són les d’aquells que, sabent que existeix un delicte de proxenetisme coercitiu (per tant, la prostitució no és voluntària), imposin mesures abusives per obtenir un benefici econòmic de la pràctica de la prostitució, encara que la víctima (la prostituta) consenti. És evident que la prostituta presta el seu consentiment perquè no té altre remei, ja que està sent coaccionada

⁵³ LLOBET ANGLÍ (2017), *RECPC*, p. 12-13.

sexualment i, a més, si exerceix al carrer s'arrisca a ser sancionada amb una multa que pot arribar als 30.000 euros.

Dit això, és molt curiós i a la vegada incoherent, que dins del mateix ordenament jurídic tinguem dos tipus de models diferents segons l'espai on s'exerceix la prostitució. Hem vist que en els carrers tenim una normativa prohibicionista suau, i als espais tancats tenim una normativa quasi abolicionista perquè es castiga al proxeneta no coercitiu (al client no, per això parlem de quasi-abolicionisme).

3.3. Avantprojecte de llei del Ministeri d'Igualtat

El passat octubre del 2020 va sortir un esborrany sobre un avantprojecte de llei orgànica de garantia integral de la llibertat sexual, redactat pel Ministeri d'Igualtat de l'actual govern⁵⁴. El que interessa per aquest treball és la Disposició final cinquena, sobre la Modificació de la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, és a dir, el Codi Penal. Aquesta Disposició conté de vint-i-quatre apartats que modifiquen diferents articles del Codi Penal.

El primer apartat de la Disposició que interessa aquí és el disset, que modifica l'article 187 CP. L'apartat 1 d'aquest article pateix dues modificacions: la primera, augmenten les penes, doncs es passa d'una pena de 2 a 5 anys de presó, a una pena de 3 a 6 anys de presó; la segona, el segon paràgraf desapareix d'aquest apartat i es transforma en l'apartat 2.

L'article 187.2 CP, tal i com s'acaba de mencionar, és l'actual paràgraf segon del 187.1 CP, però la seva redacció queda modificada. Així doncs, queda d'aquesta manera: "2. Se impondrá la pena de prisión de dos a cuatro años y multa de seis a dieciocho meses a quien se lucre explotando la prostitución de otra persona aun con el consentimiento de la misma. En todo caso, se entenderá que hay explotación cuando exista aprovechamiento de una relación de dependencia o subordinación". Per tant, apareixen dos canvis: el primer, es redueix la pena de multa, que passa d'una pena de dotze a vint-i-quatre mesos, a una pena de sis a divuit mesos; el segon, canvia la redacció de les circumstàncies que han de concórrer per apreciar explotació. Les circumstàncies vigents actualment són: a) que la víctima es trobi en una situació de vulnerabilitat personal o econòmica, i b) que se li imposin pel seu exercici condicions gravoses, desproporcionades o abusives. La modificació de l'avantprojecte reflecteix les interpretacions que s'havien donat en algunes resolucions judicials a partir del 2008, que consideraven que

⁵⁴ Esborrany disponible al següent enllaç: <https://www.igualdad.gob.es/normativa/normativa-en-tramitacion/Documents/APLOGILSV2.pdf>.

l'exploració ha de ser directa i principal de la prostitució aliena i ha d'haver una relació de subordinació entre la prostituta i la persona que es lucra, és a dir, ha d'haver dependència.

Una altra novetat és que en aquest article 187.2 CP s'afegeix un segon paràgraf que disposa el següent: "La pena se impondrá en su mitad superior cuando la prostitución se ejerza a partir de un acto de violencia, intimidación, engaño o abuso de los descritos en el apartado anterior". Els vigents apartats 2 i 3 de l'article 187 CP no es modifiquen substancialment però passen a ser els apartats 3 i 4, respectivament.

El segon apartat de la Disposició final cinquena que afecta a les disposicions penals sobre prostitució i explotació sexual és el divuit. Aquest apartat introdueix un nou article: el 187 bis. Aquest precepte estableix el següent: "El que, con ánimo de lucro y de manera habitual, destine un inmueble, local o establecimiento, abierto o no al público, a favorecer la explotación de la prostitución de otra persona, aún con su consentimiento, será castigado con la pena de prisión de uno a tres años, y multa de seis a dieciocho meses sin perjuicio de la clausura prevista en el artículo 194 de este Código". En el segon paràgraf es disposa que la pena s'imposarà en la meitat superior quan la prostitució s'exerceixi a través de violència, intimidació, engany o abús.

El que es vol castigar a través d'aquest nou article és l'anomenada "tercera locativa", és a dir, els tercers que regenten el lloc on es practica la prostitució. S'exigeix l'element subjectiu de l'ànim de lucre, per tant, no entraria en el tipus el tercer que destina el seu immoble, local o establiment per a que la prostituta ofereixi els seus serveis si no treu beneficis econòmics a través d'aquesta activitat. A més, ha de ser de manera habitual. Més endavant es farà un anàlisi jurídic de totes aquestes modificacions i innovacions.

4. LEGITIMACIÓ JURÍDICO-PENAL DELS CÀSTIGS I EFICÀCIA PRÀCTICA

Per una banda, en aquest apartat es farà un anàlisi jurídic des del punt de vista penal sobre la legitimitat de cadascun dels càstigs que proposen les diferents postures sobre el tractament jurídic de la prostitució. Per l'altra banda, a través de casos reals de diferents països, s'analitzarà quina és l'eficàcia pràctica que ha obtingut la implementació de cadascuna d'aquestes postures.

4.1. Regulacionisme

Certament, no es pot analitzar la legitimitat jurídica de cap càstig en el regulacionisme perquè no proposa que es castigui les conductes lligades a la prostitució, al contrari, proposa que es reguli i es legalitzi. Per aquest motiu, l'anàlisi se centrarà en la seva eficàcia pràctica.

El 9 de setembre de 2018, va sortir un article al diari *El País* titulat “Alemania: sexo, Cerveza y salchicha por 15 euros” i referint-se a Alemanya com “el bordell d'Europa”⁵⁵. Aquest article se centra en l'experiència d'una prostituta d'Alemanya que ha exercit a tot tipus de bordells (de dia, de nit, com a *escort* i als anomenats “de tarifa plana”, on el client paga i pot tenir sexe fins cansar-se). Va exercir entre el 2008 i el 2014 i expressa que quan es va liberalitzar la prostitució l'any 2002 es va rebre de forma positiva des del punt de vista dels drets de les prostitutes, però a l'hora de la veritat les coses no han estat com s'esperaven. Sandra Norak (que és el nom de la prostituta) afirma que com la legalització s'ha normalitzat, cada cop hi ha més homes que van als prostíbuls. També afirma que els preus han baixat i que els clients cada cop volen més per menys preu. Norak considera que els clients no les veuen com dones treballadores, sinó com trossos de carn, com un producte.

Una coneguda abolicionista alemanya, Ingeborg Kraus, explica que això ha succeït així perquè, quan es legalitza, es redueix a les dones a un objecte sobre el qual recauen les regles del capitalisme, donant com a resultat que les condicions en què treballen siguin pitjors. Afegeix que als homes se'ls dona un missatge que expressa que poden comprar a una dona quan vulguin.

Tot i així, hi ha prostitutes i empresaris que defensen el model alemany perquè consideren que al passar la prostitució a ser un treball o un negoci com qualsevol altre, amb les obligacions laborals i fiscals pertinents, l'estigma social que patien les prostitutes s'ha reduït i elles han guanyat drets laborals. Josefa Nereus, de l'Associació de professionals de serveis eròtics i sexuals, defensa que la liberalització ha aportat transparència i seguretat jurídica.

L'any 2017 Alemanya va aprovar una polèmica llei de protecció de les prostitutes que exigeix més controls administratius i sanitaris. Nereus critica aquesta llei perquè molts locals petits no poden donar compliment als requisits exigits (els locals i les prostitutes s'han d'inscriure en un registre i els clients estan obligats a utilitzar sempre preservatiu) i s'han vist obligats a tancar. Com a conseqüència, tot s'ha concentrat en els grans prostíbuls i hi ha una competència agressiva. A partir del 2002, la demanda es va disparar a Alemanya i moltes dones van entrar

⁵⁵ CARBAJOSA (2018), diari *El País*, on apareixen declaracions de Sandra NORAK, Ingeborg KRAUS, Josefa NEREUS, Holger RETIG i Axel DRAHEL.

al mercat laboral de la prostitució. Els preus van començar a baixar i els clients van començar a ser més exigents, conscients que si una treballadora sexual no estava disposada a fer el que ells volien, podien acudir a altres.

Holger Retig, de l'associació d'empresaris del sector eròtic d'Alemanya (UEGD) assegura que es va produir un gran canvi a partir de l'any 2004, que és quan els Estats de l'Europa de l'Est van entrar a la Unió Europea, i Romania i Bulgària tres anys després. Això va suposar un gran canvi perquè aquestes dones viuen als bordells, no paguen assegurança sanitària ni impostos i com a conseqüència posen preus més baixos que els de les prostitutes alemanyes i es produeix un *dumping* en els preus. El problema de tot això és que no hi ha controls ni sancions suficients per solucionar-ho.

L'UEGD, que representa a unes 200 empreses a Alemanya, calcula que entre l'any 2000 i l'any 2012 va augmentar en un terç la xifra de treballadores sexuals a Alemanya i el preu es va reduir en un 23%. Aquesta associació creu que la solució a aquesta situació és regular el mercat reduint l'oferta, és a dir, reduint el nombre de bordells i de prostitutes.

Un portaveu del Ministeri de Família del 2018 va admetre que no existeix informació estadística fiable sobre quantes prostitutes hi ha a Alemanya, per tant, la transparència que hauria de suposar la liberalització encara no s'ha assolit. Segons les informacions que rep el govern de centres d'assessorament, més de la meitat de les prostitutes són estrangeres, sent la majoria provinents de l'Europa de l'Est. La xifra del volum de negoci que publica de forma periòdica la premsa alemanya és de 14.600 milions d'euros a l'any, però els experts asseguren que aquestes xifres són una estimació i que ningú té les xifres reals. Això també suposa una manca de transparència.

L'economista Axel Drehel, a favor de la liberalització, assumeix que la prostitució no funciona com un negoci normal, que el frau fiscal no s'ha reduït i que la prostitució il·legal tampoc. Però opina que la solució no passa per prohibir la prostitució, sinó per millorar les lleis i els controls. De forma contrària opina Norak, la prostituta alemanya, que creu que la solució sí és prohibir la prostitució per tot el que ha viscut exercint com a tal. Norak diu que ha vist dones maltractades en els prostíbuls, que tot i que algunes dones exercien la prostitució voluntàriament, no era el cas de la majoria d'elles (víctimes de traficants que estan obligades a enviar els diners a les seves famílies). Norak explica la seva pròpia experiència i diu que va entrar al món de la prostitució després de conèixer a un home per Internet que la va manipular i la va acabar portant als bordells. El seu proxeneta es quedava amb tot el que ella guanyava

treballant. També explica que en els anomenats “bordells de tarifa plana” (ella va estar treballant durant un temps en un), el local es quedava amb el 50% del preu que havia pagat el client i l'altre 50% es repartia entre les prostitutes. A més, en alguns d'aquests locals hi havia ofertes de “dona + cervesa + salsitxa” per 15 euros durant mitja hora. Però, amb la llei que es va introduir l'any 2017, teòricament aquesta “tarifa plana” ja no és possible. Tot i que ja no s'anunciïn públicament, coneixedors del mitjà de la prostitució asseguren que a la pràctica encara es duen a terme aquestes ofertes de “tarifa plana” i altres similars. El mateix succeeix amb l'obligació de l'ús del preservatiu que també estableix la llei del 2017. Per últim, al 2018, només entre l'1 i el 5% de les prostitutes (1 any després de l'entrada en vigor de la llei del 2017 sobre protecció de les prostitutes) s'havien registrat, tal i com exigeix la llei.

Deixant de banda tota la normativa que pretén donar solució als problemes existents, segons Norak, el problema és de fons, doncs els nens creixen sabent que la prostitució és un treball més i normalitzen pagar per tenir relacions sexuals amb una dona.

L'educadora social Sofía Santoyo Salgado va recopilar per un treball 46 dels documents més citats pels acadèmics a nivell nacional i internacional per avaluar les conseqüències dels diferents models i, tot i reconèixer la dificultat per obtenir dades fiables, accepta les següents premisses de la legalització com a suficientment sòlides: 1) Que la legalització no redueix el tràfic sexual, sinó que condueix a una expansió de la indústria sexual i, per tant, la lluita contra el tràfic sexual és més difícil en alguns casos. 2) Que hi ha una correlació estadística, malgrat que no està demostrat que hi hagi una relació causal, entre els països que legalitzen la prostitució i l'augment de la tracta a l'interior de les seves fronteres. 3) Que beneficia legalment als proxenetes, que es converteixen en empresaris d'un negoci legal i que en moltes ocasions es desfan d'alguns dels costos que els suposava anteriorment l'activitat. 4) Que comporta una major competitivitat de mercat entre les prostitutes i, com a conseqüència, treballen més per menys diners. 5) Que als Països Baixos el 95% de les prostitutes senten que han millorat les seves condicions laborals. 6) Que a les societats amb model regulacionista, la gent és més tolerant. 7) Que segueix existint clandestinitat. 8) Que tant als Països Baixos com a Alemanya, la llei només s'aplica a les prostitutes de la UE, per tant, les nacionals de tercers països no poden exercir la prostitució legalment. Cal destacar que, a ambdós països, entre un 70 i un 85% de les

prostitutes són estrangeres i, com a conseqüència, molts prostíbuls operen il·legalment i la situació laboral de la majoria de prostitutes no millora⁵⁶.

4.2. Prohibicionisme

a) Legitimació jurídic-penal del càstig

El model prohibicionista castiga a tots els subjectes que participen en l'activitat de la prostitució: client, proxeneta i prostituta. Aquí ens centrarem en el càstig de la prostituta.

En primer lloc, el dret penal liberal (el que tenim) suposa que per fonamentar un delictes, ha d'haver antijuridicitat material, és a dir, ha d'haver un objecte que mereixi protecció penal⁵⁷. Dit això, el dret penal no pot protegir interessos merament morals, doncs la moral és relativa (el que per algú pot semblar moral, per algú altre pot no semblar-ho). Per tant, una determinada moral no pot imposar-se a l'individu encara que sigui acceptada i practicada per la majoria de la comunitat, excepte que la seva vulneració també lesioni o posi en perill béns jurídics d'altre tipus que sí mereixen ser objecte de protecció penal.

En segon lloc, les raons de salut pública en què es basa el prohibicionisme no són legítimes per fonamentar un càstig penal, doncs s'estaria castigant l'autoposada en perill. Els estats democràtics han de garantir als seus ciutadans que puguin conduir la seva vida lliurement. Un estat altament paternalista no és compatible amb els valors de llibertat i lliure desenvolupament de la personalitat establerts a la Constitució i als tractats de drets humans ratificats. Des de la perspectiva de la salut col·lectiva, quan els danys sobre l'individu tinguin conseqüències per la col·lectivitat (despeses mèdiques i de seguretat social), no és el dret penal l'encarregat de regular-les.

En tercer lloc, sobre la criminalització de la prostituta, no té sentit considerar-les infractores i víctimes de la mateixa conducta. És una contradicció que no té legitimitat dins l'àmbit d'un dret penal liberal. El dret penal ha de protegir als ciutadans castigant conductes realitzades per tercers, no per ells mateixos.

⁵⁶ MIGUEL TRULA, Esther (2020), "17 cosas que hemos aprendido sobre los países abolicionistas y legalizadores de la prostitución", diari digital *Magnet* (<https://magnet.xataka.com/preguntas-no-tan-frecuentes/17-cosas-que-hemos-aprendido-paises-abolicionistas-legalizadores-prostitucion>): última visita: 20/05/2021).

⁵⁷ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 58-61.

b) Eficàcia pràctica

Fins aquí l'anàlisi de la legitimació jurídico-penal del prohibicionisme. Ha quedat retractat que no existeix un objecte que mereixi tutela penal. Però, a més, hi ha altres conseqüències des del punt de vista de l'eficàcia pràctica: empitjora la marginalitat, s'estigmatitza més a les prostitutes, el seu càstig es pot fer servir selectivament de forma racista i pot crear condicions perilloses en què les prostitutes hagin de pactar amb els clients i els proxenetes per evitar ser perseguïdes penalment⁵⁸.

Empitjora la marginalitat de les prostitutes i la seva estigmatització perquè en convertir-les en infractores s'aconsegueix una imatge encara pitjor d'elles, més enllà de la imatge que dona exercir una "feina" que és il·legal i que és tabú. El seu càstig podria esdevenir en discriminació racista perquè la majoria de les prostitutes són immigrants, de manera que no només s'estigmatitzaria a la dona prostituta, sinó també a la dona prostituta i estrangera. Estadísticament es veuria que la majoria de les dones criminals són immigrants precisament pel fet que la majoria de prostitutes ho són. A més, per molt que una prostituta pugui ser castigada penalment, si no veu més opció que la prostitució per poder sobreviure econòmicament, continuarà dedicant-s'hi de forma clandestina, i per no ser enxampada haurà de pactar amb els clients i amb els proxenetes, situació que aquests podrien aprofitar per imposar-li condicions abusives i/o perilloses.

4.3. Quasi-abolicionisme

a) Legitimació jurídico-penal del càstig

El quasi-abolicionisme persegueix el càstig del tercer que treu rendiment econòmic de l'exercici de la prostitució o, dit d'una altra manera, el càstig del proxenetisme no coercitiu. Trobem dos casos de grups: per una banda, aquells que han realitzat o no una contraprestació laboral que asseguri o faciliti la pràctica de la prostitució; per l'altra banda, la família de la prostituta que es beneficia dels seus ingressos per subsistir. Dins del primer cas trobem diferents figures, per exemple, el propietari del local on exerceix la prostituta, el guardaespalles, el xofer, el publicista, etc., i totes aquestes figures engloben el que s'anomena terceria locativa. En el cas de la família, s'acostuma a parlar de rufianisme, sent el rufià la parella de la prostituta⁵⁹.

⁵⁸ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, p. 62.

⁵⁹ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 82-83.

També cal distingir segons si el benefici econòmic es treu de forma abusiva o no, és a dir, si hi ha guanys excessius tot i haver consentiment de la prostituta respecte del lucre. És important tenir en compte aquest aspecte perquè molts cops les prostitutes, tot i que treballin de forma voluntària, accepten condicions abusives perquè prefereixen treballar d'aquesta manera abans que no treballar i no tenir una font d'ingressos per subsistir. L'altra opció seria treballar al carrer sense que hi hagi cap tercer que es lucrí, però aquesta situació és encara més perillosa per la prostituta perquè pot ser sancionada. Per tant, aquests tercers s'aprofiten de la situació de necessitat i elles acaben acceptant les condicions laborals abusives. Pel que fa a l'abús per part del rufianisme, es podria donar la situació que la parella pressioni molt a la prostituta per a quedar-se amb bona part dels seus ingressos o fins i tot amb la totalitat, arribant a situacions de sotmetiment psicològic fort o "persuasió coercitiva"⁶⁰. A banda d'aquestes dues variables, cal tenir en compte la classificació anteriorment mencionada de "prostitució voluntària", "prostitució coactiva" i "prostitució abusiva".

a.1) Terceria locativa

Es començarà amb l'anàlisi de legitimitat del càstig de la tercera locativa. S'ha de fer una triple distinció en funció de les següents variables⁶¹:

1. Si la prostitució és voluntària o no.
2. Si el rendiment econòmic que deriva de la prostitució té caràcter abusiu o no.
3. El grau d'importància de l'aportació de la tercera persona. Hi ha aportacions que són essencials per a la pràctica de la prostitució i hi ha altres que no ho són tot i que la facilitin. El propietari del local on s'exerceix l'activitat té una aportació rellevant, doncs sense el local no es pot dur a terme la prostitució, de la mateixa manera que si no hi ha client, doncs sense demanda no existiria l'oferta. En canvi, el taxista que porta al clients al local o el publicista que s'encarrega de fer els anuncis simplement faciliten la seva pràctica, però sense ells podria seguir existint.

A part d'aquestes variables, és necessari diferenciar entre dues classes de conductes de col·laboració, en el sentit de si el negoci és exclusiu de l'entorn de la prostitució o no. Per exemple, es pot ser propietari d'un hotel on les prostitutes porten als seus clients o es pot ser propietari d'un prostíbul, que es dedica exclusivament a l'activitat de la prostitució. Un altre exemple seria diferenciar entre un taxista que porta als seus clients allà on ells diguin,

⁶⁰ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, p. 83.

⁶¹ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 86-87.

independentment de portar-los a un restaurant o a un bordell, i un xofer que treballa exclusivament pel prostíbul o que es dedica exclusivament al transport de prostitutes de luxe.

Després d'establir tots aquests elements, per determinar quins subjectes podrien ser castigats penalment de forma legítima ens hem de centrar en el criteri del guany abusiu i en el criteri de si concorre o no un comportament neutral. Una conducta neutral és aquella que, per una banda, es realitza adequant-se a un rol o estereotip (conductes per se lícites o innòcues) i, per l'altra banda, es realitza amb coneixement, directe o eventual, de la idoneïtat de la conducta per produir un resultat delictiu⁶².

Per tant, en primer lloc, aquelles persones que realitzen un negoci lícit que no està relacionat exclusivament amb l'àmbit de la prostitució (el propietari de l'hotel, el taxista...) realitzen conductes neutrals. En conseqüència, les seves conductes no haurien de ser constitutives de delicte encara que la prostitució sigui coactiva. En segon lloc, els negocis que es dediquen exclusivament a l'àmbit de la prostitució (voluntària o no) i que són lícits (com el negoci de transport de prostitutes de luxe) tampoc realitzen conductes constitutives de delicte, doncs, igual que les conductes neutrals, entren dins de la categoria d'adequació professional.

El grup de conductes que sí planteja dubtes de legitimitat penal del seu càstig és el de les conductes necessàries per exercir la prostitució i que no són neutrals perquè no les reconeix l'ordenament jurídic. En aquest grup entrarien els bordells en sentit ample i les pàgines web o diaris de contactes sexuals. Per tant, quan la prostitució no és voluntària, el subjecte actiu ho sap i el rendiment econòmic prové d'una conducta d'aquest grup, sí es podria plantejar la sanció de la conducta de lucrar-se de la prostitució. Però, quin seria el bé jurídic protegit que legitima el càstig? No sembla que sigui la llibertat sexual, doncs no és aquesta tercera persona qui determina a la víctima a prostituir-se i tampoc participa amb els seus autors, és una figura externa. L'única opció penal viable que queda disponible és el deure de solidaritat. D'aquesta manera, s'estaria basant la pena en una insolidaritat punible.

A banda d'aquest possible càstig per insolidaritat, s'ha de tenir en compte que la conducta pot ser constitutiva d'un delicte de la omissió del deure d'impedir delictes, en aquest cas contra la llibertat sexual, si la prostitució no és voluntària i aquesta tercera persona ho sap.

Per últim, en el cas que la prostitució no sigui voluntària i el lucre s'obtingui de forma abusiva per part d'un tercer, tot i haver consentiment de la prostituta respecte del lucre, seria legítim el

⁶² LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, p. 87-89.

càstig? Per començar, trobem aquí un cas de vulneració de drets laborals que té cabuda en el dret penal. Més enllà d'això, la llibertat sexual només podria ser fonamentada com el bé jurídic protegit si aquesta resultés afectada per un comportament posterior a la consumació de la prostitució coercitiva que, tot i ser un delictes permanent, no obliga al manteniment de tal situació⁶³.

Ens trobaríem davant d'una estructura de cooperació ex post facto, com ho són l'apologia, l'encobriment, la receptació o el blanqueig de capital. Aquesta estructura es pot fonamentar de tres maneres, segons indica Silva Sánchez⁶⁴: "a) de mode retrospectiu, com a comportament post-delictiu en connexió amb el delictes comès; b) de mode actual, com a comportament que en sí mateix suposa una negació simbòlica de la norma vulnerada, al reafirmar el delictes; c) de mode prospectiu, com a acte preparatori de futurs delictes". Des de la via retrospectiva, es podria dir que la tercera locativa és un comportament post-delictiu connectat amb el delictes consumat de prostitució coercitiva perquè manté la situació antijurídica creada pel primer delictes. El problema d'aquesta teoria és que el proxeneta no coercitiu, tot i obtenir un rendiment econòmic, no obliga a la prostituta a mantenir-se en la situació de víctima d'un delictes de prostitució coercitiva, no la obliga a seguir mantenint relacions sexuals forçada. Des de la via prospectiva, es podria argumentar que el proxeneta no coercitiu contribueix a fets delictius aliens perquè crea l'escenari per afavorir la comissió d'aquests delictes quan, per exemple, té un bordell. El problema és que qui vol explotar sexualment a algú buscarà la manera de fer-ho tot i que no hi hagi bordells. Des de la via d'afectació actual, s'hauria d'analitzar si treure rendiment econòmic de la prostitució de forma abusiva suposa en sí una negació simbòlica de la norma vulnerada. És difícil legitimar el càstig d'aquesta manera tenint un dret penal liberal que no vol intromissions a la llibertat individual, doncs estaríem castigant a qui s'afegeix a una situació ja realitzada per algú altre⁶⁵.

En conclusió, més enllà del delictes per vulnerar els drets dels treballadors quan s'obté rendiment econòmic de forma abusiva, i del possible delictes per omissió del deure d'impedir delictes, l'única possibilitat per legitimar el càstig penal de la tercera locativa seria mitjançant la infracció d'un deure de solidaritat.

⁶³ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 90-91.

⁶⁴ SILVA SÁNCHEZ, J. M. (1997), *El nuevo Código Penal: cinco cuestiones fundamentales*, Barcelona, pp. 121 i ss.

⁶⁵ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 91-92.

És important parar aquí a analitzar l'Avantprojecte de llei del Ministeri d'Igualtat explicat anteriorment, doncs la regulació s'encarrega de la figura de la tercera locativa. Aquest Avantprojecte vol introduir un nou article al Codi Penal que castigui amb una pena de presó de fins a 3 anys als qui, amb ànim de lucre i de forma habitual, facilitin els llocs on s'exerceix la prostitució, tot i que s'exerceixi de forma voluntària. En altres paraules, es vol castigar a la tercera locativa, fins i tot quan la prostituta realitzi l'activitat de forma lliure. I aquí és on trobem la primera inconsistència perquè la llei és “de Garantia de la Llibertat Sexual”, però si la prostituta que exerceix voluntàriament no exerceix allà on vol, no se li està garantint la seva llibertat sexual.

Sí s'ha de protegir a les prostitutes quan aquestes exerceixen per necessitats vitals, doncs és molt probable que els tercers s'aprofitin d'aquesta situació i obtinguin rendiments econòmics abusius. Per això mateix és necessari especificar què s'entén per “explotar”, ja que existeixen diferents definicions a la RAE, i només hi ha bones justificacions per castigar penalment la tercera locativa si es vincula l'explotació amb l'abús lucratiu. Certament, ja es castiga la tercera locativa en aquest sentit. Per tant, aquest nou article seria inútil si persegueix castigar tota aportació que afavoreixi l'obtenció abusiva de rendiments derivats de la prostitució. De fet, la norma existent disposa una pena més alta, és a dir, aquest nou article rebaixaria la pena⁶⁶.

Per l'altra banda, si s'entén que “explotar” és també treure un rendiment no abusiu no s'està respectant la decisió de les prostitutes de prostituir-se lliurement i de disposar de la seva llibertat sexual com volen i on volen. I no només no se les està respectant, sinó que també se les està condemnant a traslladar la seva feina als carrers, on són més vulnerables i poden ser sancionades amb multes molt altes. En definitiva, se les està privant del seu “treball” i del seu mitjà econòmic per subsistir.

En aquest nou article torna a aparèixer l'element de “aún con su consentimiento”, com al vigent article 187.1.II CP. La STS 445/2008, en la seva interpretació de l'art. 187.1.II CP va establir que la referència al consentiment era en vers al lucre, no a la prostitució en sí. Per tant, el que la víctima consent és que el tercer es lucrí econòmicament del “treball” de la prostituta. Si aquest nou article 187 bis s'interpretés de la mateixa manera, se seguiria requerint que la prostitució fos forçada per a que la conducta del tercer que es lucra sigui típica. Malgrat això, el fet que en el segon paràgraf es disposi que la pena s'imposarà en la seva meitat superior quan

⁶⁶ SEN, Cristina (2021), “Legislar la prostitució, dos visiones”, diari *La Vanguardia*, que recull l'article d'opinió de Mariona LLOBET ANGLÍ (<https://www.lavanguardia.com/vida/20210426/7283217/legislar-prostitucion-dos-visiones-aranguez-llobet.html>; última visita: 24/05/2021).

la prostitució s'exerceixi a través de violència, intimidació, engany o abús, suposa que el primer paràgraf del 187 bis no preveu com a elements típics ni la violència, ni la intimidació, ni l'engany ni l'abús, és a dir, no preveu que la prostitució sigui forçada i, per tant, cabrien els casos de prostitució voluntària. En aquest punt sorgeix un problema relacionat amb el bé jurídic protegit, doncs si la prostitució és voluntària, no afecta a la llibertat sexual de la víctima, i no es pot oblidar que el títol on estaria situat aquest nou article engloba delictes que atempten contra la llibertat i la indemnitat sexuals.

a.2) Rufianisme

Un cop analitzada la tercera locativa, és el torn del rufianisme. Com ja s'ha dit, normalment aquesta figura es relaciona amb la parella sentimental de la prostituta que viu amb ella sense altra font d'ingressos que la que rep la prostituta exercint.

En primer lloc, s'ha de destacar que tot individu pot organitzar el seu patrimoni com vulgui, doncs la Constitució Espanyola defensa els valors de la llibertat, el dret a la vida privada i el lliure desenvolupament de la personalitat. Per tant, castigar a la parella o familiars que viuen amb la prostituta i subsisteixen amb els ingressos que proporciona el treball sexual d'aquesta va en contra dels valors constitucionals, és a dir, el seu càstig seria inconstitucional. A més, s'estaria tractant a la prostituta com a inimputable o incapaç que no pot gestionar el seu patrimoni ni decidir què fer amb els seus diners. Tot això és independentment de si la prostitució és voluntària o no i de si el rufià té coneixement o no de la possible coacció, sens perjudici del deure d'impedir delictes (art. 450 CP)⁶⁷.

La situació és diferent quan el rufià influeix de forma abusiva sobre la prostituta. Són casos de xantatge o de maltractament psicològic que porten com a conseqüència que la prostituta encara treballi més per la pressió de portar més diners a casa. Per exemple, quan la parella li diu a la prostituta que si no porta ingressos a casa l'abandonarà. En aquest cas es podrien legitimar diferents delictes com les lesions psíquiques, la violència de gènere, les coaccions, la integritat moral o altres, però no podríem legitimar aquesta conducta dins dels delictes contra la llibertat sexual perquè el rufià no està vulnerant aquesta. És cert que exerceix una forta pressió sobre la prostituta per a que segueixi exercint, però es tracta d'una decisió que finalment pren la prostituta i el dret penal no pot incidir en una decisió personal perquè ha de respectar el lliure desenvolupament de la personalitat i la llibertat individual. Malgrat això, sí es podria legitimar

⁶⁷ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 84-85.

si aquesta influència psicològica del rufià pot entrar en el mitjà típic “abús de superioritat de l’autor” o de “vulnerabilitat de la víctima” que la determini a prostituir-se⁶⁸.

b) Eficàcia pràctica

Si es castigues la terçeria locativa, però no la demanda (el client), les prostitutes es veurien obligades a exercir al carrer o al seu propi domicili, si és que en tenen. En el cas d’escollir el carrer com a lloc de treball, es trobarien amb les dificultats que això suposa, fent-se més vulnerables, doncs s’exposarien a ser sancionades administrativament i a tenir deutes que les obligarien a seguir infringint la norma administrativa per poder pagar-los, si no troben altra opció per obtenir ingressos.

Si es castigues el rufianisme, abusi o no, l’ordenament jurídic estaria enviant a les prostitutes un missatge que aniria en contra de la seva vida privada i familiar, doncs aquestes no podrien viure amb familiars o parelles que subsisteixin amb els ingressos d’elles. Això no tindria cap mena de sentit. Seria inconstitucional. De tota manera, ha quedat palès que en el cas del rufianisme abusi podrien concórrer altres tipus delictius per vulnerar la salut psíquica de la prostituta, entre altres.

4.4. Abolicionisme

a) Legitimació jurídic-penal del càstig

Per últim, queda analitzar la legitimitat jurídic-penal del càstig del client. L’abolicionisme persegueix castigar el proxenetisme no coercitiu i el client, però com el primer grup s’ha tractat dins de l’apartat del quasi-abolicionisme, aquí l’anàlisi se centrarà en el client.

Els arguments pels quals l’abolicionisme vol fonamentar el càstig del client ja han estat explicats a l’apartat 2 d’aquest treball. Aquests arguments es poden agrupar en dos grups: valoratius i descriptius. Els arguments de tipus descriptiu són principalment dos: 1) que la prostitució no és voluntària en base a diversos elements extrets d’estudis empírics, i 2) que el càstig del client és eficaç per acabar amb la prostitució, o com a mínim per disminuir-la, i d’aquesta manera poder acabar també amb la tracta, ja que, segons l’abolicionisme, estan íntimament relacionats ambdós conceptes. Els arguments de tipus valoratiu són: 1) que la pràctica de la prostitució no és disponible, i 2) que afecta a la dignitat de tot el col·lectiu de dones.

⁶⁸ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 85-86.

La “no voluntarietat” de la prostitució ja ha estat tractada amb anterioritat quan es parlava de les fal·làcies estadística i fenomenològica. L’argument descriptiu de l’eficàcia del càstig del client s’ha tractat en explicar les fal·làcies deductiva i de dissuasió i ha quedat palès que no està ben demostrat que convertir al consumidor en infractor sigui efectiu per erradicar la prostitució i, conseqüentment, la tracta. A més, podria passar que, tot i que amb el seu càstig disminuís la demanda de la prostitució lliure, no disminuís la demanda de la tracta, doncs continuaria sent clandestina.

La “no disponibilitat” de la prostitució és l’argument que utilitza l’abolicionisme per justificar que el consentiment de la prostituta voluntària en realitat no és lliure i que no existeix un “dret a prostituir-se”. Aquesta premissa basada en l’ètica i la moral entra en conflicte amb la llibertat d’una persona de fer el que vulgui amb el seu cos. Des d’una perspectiva penal, el dret penal no es pot fer servir com a eina per protegir la moral, doncs aquesta no és la mateixa per tothom i es contradiu amb un dret penal liberal que no vol interferir en l’esfera privada de l’individu.

Des del punt de vista de la dignitat col·lectiva, aquesta, igual que la moral, és relativa. Pot ser que per algú treballar com a pallaso en un circ atempti contra la seva dignitat i per algú altre no i ho consideri un treball com qualsevol altre. Per això és complicat afirmar que la dignitat tingui una dimensió col·lectiva. És cert que es poden establir uns límits mínims de dignitat amb què tots o gairebé tots estaríem d’acord, però no és el cas de la prostitució, doncs es podria considerar que la prostituta s’empodera i es fa propietària del seu propi cos quan decideix què fer amb ell de forma lliure. Per tant, en l’àmbit del dret penal, justificar que la sexualitat d’una persona és un bé indisponible quan hi ha un preu de per mig és impensable⁶⁹. Qüestió diferent seria que des de l’àmbit administratiu no es donessin llicències per dur a terme negocis dedicats exclusivament a la prostitució, per considerar que aquests contribueixen a cosificar a les dones.

A més, des d’una perspectiva jurídic-penal, si el bé jurídic protegit fos la dignitat col·lectiva, estaríem construint un bé jurídic supra-individual, espiritualitzat, abstracte, difús i allunyat d’interessos personals clarament identificables, el que comporta problemes de legitimació⁷⁰. I el mateix passaria si el bé jurídic protegit fos la moral sexual col·lectiva.

Així doncs, quin seria el bé jurídic protegit que legitimaria el càstig del client? En aquest punt és important distingir entre el client de prostitució voluntària i el client de prostitució forçada.

⁶⁹ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, p. 81.

⁷⁰ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, p. 80.

Quan parlem de prostitució voluntària, no es pot afirmar que el client vulnera la llibertat sexual de la prostituta si el seu consentiment és vàlid, considerant que la prostitució és disponible.

I la integritat física? Si durant la pràctica de la prostitució no hi ha violència física de part del client i consegüentment la prostituta no rep lesions físiques, no es podria parlar de vulneració de la integritat física per part d'aquest. En el cas de la prostitució forçada a través de violència pel proxeneta, podríem parlar de complicitat per part del consumidor final?⁷¹ En primer lloc, el client hauria de saber que la prostituta que li ofereix serveis pateix danys per part del seu proxeneta coercitiu, i aquest element pot ser complicat de saber amb certesa. A banda d'aquest element subjectiu, castigant-lo com a còmplice s'estaria donant una estructura de prohibició de retorn. Aquesta estructura suposa que, en una societat amb membres que persegueixen preferències molt diverses, a ningú se li ha de reprovar la manera d'actuar d'un altre subjecte al seu propi arbitri, doncs és només assumpte del subjecte que actua. És a dir, no podem reprovar al client el fet que altres persones maltractin a les prostitutes.

Un altre argument per fonamentar el càstig del client es basa en la perillositat, en la posada en perill de béns personals que implica el mercat de la prostitució. Es posen com a exemple delictes de perill abstracte, com és la conducció sota els efectes de l'alcohol. Però en el cas de la prostitució, el client no realitza una conducta perillosa per se, senzillament contribueix a que existeixi un "mercat de risc" on terceres persones causen el dany. Tornem a parlar d'una estructura de prohibició de retorn. S'ha de tenir molta cura amb aquest argument, doncs si s'arribés a acceptar la conducta del client com a delicte de perill abstracte, s'hauria de ser consegüent i castigar també a aquells que serveixen alcohol a bars de carretera, doncs contribueixen a que es creï la situació de perill de conduir sota els efectes de l'alcohol amb la qual es podria cometre un dany⁷².

Per tant, com es podria justificar penalment el càstig de tot client? Si no acceptem un bé jurídic supra-individual, ni que la conducta del client constitueixi un delicte de perill abstracte, només quedaria justificar-ho mitjançant la infracció de deures de solidaritat o de tolerància⁷³.

b) Eficàcia pràctica

Ha quedat comprovat que des d'un punt de vista de legitimitat jurídic-penal seria complicat castigar al client. Però què passaria si s'acabés aplicant un model abolicionista? Suècia segueix

⁷¹ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, p. 74.

⁷² LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 75-76.

⁷³ LLOBET ANGLÍ (2019), *Nuevo Foro Penal*, pp. 78-79.

aquest model des del 1999 perquè entén la prostitució com una forma de violència patriarcal (seguint la línia de l'ONU). La xifra de prostitutes s'ha reduït molt. Segons un article de premsa del diari *El País* de l'any 2018, a la capital sueca només hi havia 14 prostitutes comptades⁷⁴. Es tracta a les prostitutes com a víctimes de violència de gènere. Clara Berglund, experta en feminisme a Suècia, diu que en els últims 20 anys la societat sueca ha canviat, doncs molts homes i nois ja no pensen o pensen menys que la pràctica de la prostitució sigui acceptable.

El “model suec” consta de diverses lleis, però aquí interessen dues. La primera (Llei de Proxenetisme 2005/90) castiga als proxenetes amb una multa i fins a 4 anys de presó (o 8 si el delictes és greu). La segona, que és la més coneguda, és la Llei de Compra de Sexe 2005/90, que va entrar en vigor al 1999 i castiga al client amb pena de multa o pena d'1 any de presó⁷⁵. L'any 2020, a causa d'enxampar a 28 clients a Estocolm, va començar al Parlament suec un debat per endurir la pena de la Llei de Compra de Sexe, és a dir, endurir el càstig del client, de manera que l'única pena possible sigui de presó i més severa⁷⁶.

Tot i que el Govern suec va declarar, en complir-se una dècada de la Llei de Compra de Sexe, que aquest model havia disminuït la xifra de prostitució i havia estat exitós en la lluita contra la tracta sexual, la veritat és que aquesta havia anat augmentant. Certament, les dades no són fiables. Hi ha consens en el fet que la prostitució de carrer s'ha reduït en la meitat, però tampoc és segur que aquesta reducció sigui conseqüència directa de la llei. Les autoritats i els informes conclouen que pel fet que s'hagi reduït la prostitució al carrer (cosa que ja venia succeint des de la dècada dels 70), no vol dir que s'hagi reduït la prostitució en general⁷⁷. De fet, la nova preocupació del Govern suec és Internet. Els detractors de l'abolicionisme assenyalen que la prostitució s'ha vist desplaçada cap a zones on no poden ser vistes, com les pàgines webs⁷⁸.

A banda de no deixar clar que s'hagi reduït la tracta sexual, el model abolicionista té com a conseqüència que, si es prohibeix la demanda, les prostitutes ja no es poden guanyar la vida

⁷⁴ DOMÍNGUEZ CEBRIÁN, Belén (2018), “Suecia: penalizar al cliente disminuyó el negocio”, diari *El País* (https://elpais.com/sociedad/2018/09/07/actualidad/1536341388_199027.html?rel=mas; última visita: 24/05/2021).

⁷⁵ DODILLET, Susanne i ÖSTERGREN, Petra (2011), “La ley de compra de sexo sueca: éxito proclamado y resultados documentados”, comunicació presentada al Taller Internacional: *Despenalización de la prostitución y más allá: experiencias prácticas y retos*, La Haya (<https://www.colectivohetaira.org/wp-content/uploads/2016/06/Ley-sueca.pdf>).

⁷⁶ VILA, Núria (2020), “Suecia: la otra redada contra la prostitución”, diari *La Vanguardia* (<https://www.lavanguardia.com/recontra/20200524/481362204664/otra-redada-prostitucion-suecia.html>; última visita: 24/05/2021).

⁷⁷ DODILLET i ÖSTERGREN (2011), *Despenalización de la prostitución y más allá: experiencias prácticas y retos*.

⁷⁸ DOMÍNGUEZ CEBRIÁN (2018), *El País*.

d'aquesta manera i perden la seva font d'ingressos i de subsistència. És important destacar que la majoria de les prostitutes són persones vulnerables sobretot per qüestions de pobresa i immigració, de manera que si l'Estat no els pot garantir una nova feina, són catapultades a la misèria. Seria un acte egoista per part del feminisme sacrificar a un col·lectiu de dones vulnerables per aconseguir la igualtat i erradicar el sistema patriarcal.

Tornant al treball de l'educadora social Sofia Santoyo Salgado, citat anteriorment, s'accepten les següents premisses de l'abolicionisme com a suficientment sòlides (tot i reconèixer la dificultat per obtenir dades fiables): 1) Que no millora les condicions de vida de les prostitutes. 2) Que la criminalització del client i els proxenetes no és suficient per abordar el tema de la prostitució. 3) Que tot i que la implementació de models abolicionistes semblen reduir la pràctica de la prostitució, no està clar que això sigui així perquè s'acostuma a traslladar l'activitat a llocs invisibilitzats, cosa que fa que les prostitutes quedin més desprotegides. 4) Que, com hi ha menys demanda, les prostitutes accepten pitjors condicions per poder subsistir econòmicament. 5) Que la clandestinitat segueix existint. 6) Que s'estigmatitza més a les prostitutes⁷⁹.

5. CONCLUSIONS

Després d'haver aprofundit molt en el tema de la prostitució, he arribat a la conclusió que és més complicat del que em pensava. Sempre havia llegit el discurs abolicionista a les xarxes socials o a articles de premsa i mai m'havia parat a pensar en tots els inconvenients que podia tenir l'aplicació d'aquest model, així com mai havia contrastat si les afirmacions i els arguments que donaven els i les abolicionistes eren vertaderament reals. Amb aquest treball he pogut comprovar que no és tot tan bonic com ho plantegen. Però, per l'altra banda, després d'haver analitzat millor la proposta i els objectius del model pro-legalització, també he trobat avantatges i inconvenients, tot i que aquests no es troben en l'àmbit jurídic-penal (així com si pot ocórrer amb el model abolicionista), sinó en els seus efectes pràctics i en si realment s'aconsegueixen els objectius marcats. La veritat és que els dos models principals per tractar jurídicament la prostitució tenen virtuts i defectes. És difícil inclinar-se per un d'ells sense afegir un "però".

Estic d'acord quan l'abolicionisme planteja que la prostitució és una manifestació de la societat patriarcal, doncs, tot i que existeixen homes que es prostitueixen, és evident que es tracta d'una

⁷⁹ MIGUEL TRULA (2020), diari digital *Magnet*.

pràctica essencialment femenina i això deixa entreveure aquesta idea masculista de sexualitzar la figura de la dona. També es reflecteix la diferent mentalitat que hi ha entre homes i dones, doncs sembla ser que els homes estan més disposats a pagar per tenir sexe que les dones.

Tot i estar d'acord amb aquests postulats, castigar penalment al client potser no és la millor solució per aconseguir la igualtat entre gèneres. En primer lloc, ja s'ha vist que és molt complicat trobar un bé jurídic protegit que justifiqui el càstig del client perquè si la prostituta exerceix per voluntat pròpia no s'està vulnerant la seva llibertat sexual, i basar-ho en un bé jurídic supra-individual que faci referència a la moral sexual col·lectiva i/o a la dignitat col·lectiva de les dones no s'adequa amb els valors del dret penal liberal basat en l'individu que tenim al nostre país. Si comencéssim a castigar penalment conductes que "poden atemptar" contra la moral col·lectiva de la societat entrariem en una espiral de començar a castigar per raons purament ètiques i emocionals, cosa que podria suposar un perill per a la llibertat individual. Així doncs, no crec que el dret penal sigui l'eina més idònia per aconseguir canviar i, finalment, erradicar, la societat patriarcal. No podem oblidar el principi de subsidiarietat o d'última ràtio, un dels principis del dret penal que estableix que aquest s'ha d'encarregar de les conductes més greus, aquelles que resultin més perilloses per l'individu.

Amb això no vull dir que no s'hagi de fer alguna cosa per aconseguir en un futur que deixi d'existir aquesta pràctica, però hauria de ser a través d'altres mitjans, com el dret administratiu. Tampoc podem oblidar a les grans protagonistes d'aquesta qüestió: les prostitutes. Mentre segueixi existint la prostitució perquè hi hagi demanda (cosa que hi ha tot i que es castigui al client), considero que les prostitutes haurien de tenir drets laborals per a que ningú s'aprofiti de les seves circumstàncies i la seva vulnerabilitat. Ja prou estigmatitzades estan com per a que a més no se'ls reconeguin drets. No podem avocar-les a la misèria. L'abolicionisme tindria una millor eficàcia pràctica si l'Estat fos capaç d'oferir noves oportunitats de treball a les prostitutes. Però ja sabem que actualment això seria insostenible (com a mínim a Espanya) perquè l'Estat hauria de trobar-se en una situació econòmica i financera bona per poder garantir tants nous llocs de treball i poder cobrir aquestes despeses.

Considero que abans de fer qualsevol moviment de tauler sobre el tractament jurídic de la prostitució, s'hauria d'escoltar a les prostitutes, ja que són les beneficiades o perjudicades del joc. I s'hauria d'escoltar a una gran representació d'elles, doncs no ens podem basar en el que expressin només les prostitutes coaccionades.

Un canvi que faria segur a la regulació actual seria modificar l'article de la Llei Mordassa que amaga un model quasi-prohibicionista sancionant a les prostitutes de carrer que no deixen d'exercir-hi. No pot ser que considerem que la prostituta és una víctima però tinguem una previsió normativa que disposi que pot ser sancionada. No té cap sentit, se l'estigmatitza més i la fem més vulnerable econòmicament.

Una cosa està clara: si el que vol l'Estat és acabar amb la societat patriarcal costi el que costi, el model més adequat és l'abolicionista; si, en canvi, l'Estat prefereix garantir i protegir els drets individuals de les prostitutes, no hi ha dubte que el millor model és el regulacionista o pro-legalització. És qüestió de veure quin és el principal objectiu que es vol assolir i intentar adoptar-lo amb els menys inconvenients possibles.

Així doncs, a banda de regular la prostitució voluntària a través del dret administratiu, de dotar a les prostitutes que es mantinguin en la professió de drets laborals i socials i de modificar la regulació de la prostitució al carrer de forma urgent, crec que el canvi ha de ser de mentalitat. Un canvi de mentalitat que hauria de començar des del principi, des de la infantesa, des de l'educació. És important fer entendre als nens i nenes que pagar a algú per tenir sexe no encaixa amb una societat sana. En una societat sana ningú voldria tenir sexe amb algú de qui no s'espera desig, ja que les prostitutes no exerceixen per plaer, sinó per diners. En una societat sana, no existiria la prostitució perquè no hi hauria consumidors i les dones no escollirien lliurement vendre el seu cos perquè no guanyarien diners.

BIBLIOGRAFIA

1. Articles de premsa

- AYUSO, Silvia (2019), "Francia se interroga sobre el modelo abolicionista de la prostitución", diari *El País* (https://elpais.com/sociedad/2019/01/22/actualidad/1548176471_071212.html; última visita: 18/05/2021).

- CABO, Natalia i PARDO, Javier (2020), "España, líder europeo en consumo de prostitución: esta es la respuesta de los partidos mayoritarios", diari *ElPlural.com* (https://www.elplural.com/sociedad/espana-lider-europeo-consumo-prostitucion-respuesta-partidos-mayoritarios_245156102; última visita: 15/05/2021).

- CARBAJOSA, Ana (2018), “Alemania: sexo, Cerveza y salchicha por 15 euros”, diari *El País* (https://elpais.com/sociedad/2018/09/07/actualidad/1536315988_570967.html; última visita: 18/05/2021).
- DOMÍNGUEZ CEBRIÁN, Belén (2018), “Suecia: penalizar al cliente disminuyó el negocio”, diari *El País* (https://elpais.com/sociedad/2018/09/07/actualidad/1536341388_199027.html?rel=mas; última visita: 24/05/2021).
- MIGUEL TRULA, Esther (2020), “17 cosas que hemos aprendido sobre los países abolicionistas y legalizadores de la prostitución”, diari digital *Magnet* (<https://magnet.xataka.com/preguntas-no-tan-frecuentes/17-cosas-que-hemos-aprendido-paises-abolicionistas-legalizadores-prostitucion>; última visita: 20/05/2021).
- SEN, Cristina (2021), “Legislar la prostitución, dos visiones”, diari *La Vanguardia*, que recull l'article d'opinió de Mariona LLOBET ANGLÍ (<https://www.lavanguardia.com/vida/20210426/7283217/legislar-prostitucion-dos-visiones-aranguez-llobet.html>; última visita: 24/05/2021).
- VILA, Núria (2020), “Suecia: la otra redada contra la prostitución”, diari *La Vanguardia* (<https://www.lavanguardia.com/recontra/20200524/481362204664/otra-redada-prostitucion-suecia.html>; última visita: 24/05/2021).

2. Jurisprudència

- STS, 2ª, 3.7.2008 (Roj: 4017/2008; MP: Manuel Marchena Gómez).

3. Publicacions científiques

- CÁCERES, Lenny (2019), “El Reglamentarismo, esconde un prohibicionismo selectivo”, *Diario Digital Femenino* (<https://diariofemenino.com.ar/el-reglamentarismo/>; última visita: 16/05/2021).
- DODILLET, Susanne i ÖSTERGREN, Petra (2011), “La ley de compra de sexo sueca: éxito proclamado y resultados documentados”, comunicació presentada al Taller Internacional: *Despenalización de la prostitución y más allá: experiencias prácticas y retos*, La Haya (<https://www.colectivohetaira.org/wp-content/uploads/2016/06/Ley-sueca.pdf>).
- LLOBET ANGLÍ, Mariona (2019), “Prostitución y abolicionismo: ¿Es empírica o valorativamente sostenible?”, *CRIMINT*, pp. 1-7.

- LLOBET ANGLÍ, Mariona (2019), “Prostitución: ¿qué castigar? Trabajadoras, burdeles, rufianes y clientes”, *Nuevo Foro Penal* Vol. 15, No. 92, Universidad EAFIT, pp. 51-104.
- LLOBET ANGLÍ, Mariona (2020). “¿El fin de la prostitución acabará con la trata?: Las cuatro falacias del discurso abolicionista”, *Revista del Laboratorio Iberoamericano para el Estudio Sociohistórico de las Sexualidades (RELIES)*, número 4, art. 05, pp. 90-112 (<https://doi.org/10.46661/relies4973>; última visita: 20/05/2021).
- LLOBET ANGLÍ, Mariona (2017), “¿Prostitución?: ni sí ni no, sino todo lo contrario. Sesgos empíricos, contradicciones de lege lata y desaciertos de lege ferenda”, *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología (RECPC)*, núm. 19-19, pp. 1-34. (<http://criminet.ugr.es/recpc/19/recpc19-19.pdf> ISSN 1695-0194; última visita: 20/05/2021).
- SILVA SÁNCHEZ, J. M. (1997), *El nuevo Código Penal: cinco cuestiones fundamentales*, Barcelona, pp. 121 i ss.
- TARANTINO, Marisa (2016), “Trabajo sexual: ¿cuál es la diferencia entre reglamentarismo y regulacionismo?”, *ammar.org (Asociación de Mujeres Meretrices de la Argentina en Acción por Nuestros Derechos)*, ([https://www.ammar.org.ar/Cual-es-la-diferencia-entre.html#:~:text=Este%20movimiento%2C%20acompa%C3%B1ado%20por%20la,y%20de%20seguridad%20social%20de](https://www.ammar.org.ar/Cual-es-la-diferencia-entre.html#:~:text=Este%20movimiento%2C%20acompa%C3%B1ado%20por%20la,y%20de%20seguridad%20social%20de;); última visita: 16/05/2021).
- VILLACAMPA ESTIARTE, Carolina (2012), “Políticas de criminalización de la prostitución: análisis crítico de su fundamentación y sus resultados”, *Revista de Derecho Penal y Criminología*, núm. 7, pp. 81 i ss.
- VILLACAMPA ESTIARTE, Carolina (2015), “A vueltas con la prostitución callejera: ¿hemos abandonado definitivamente el prohibicionismo suave?”, *Estudios Penales y Criminológicos*, vol. XXXV, pp. 413 i ss.

4. Textos legals

- Avantprojecte de llei orgànica de garantia integral de la llibertat sexual (15/10/2020). Disponible al següent enllaç: <https://www.igualdad.gob.es/normativa/normativa-en-tramitacion/Documents/APLOGILSV2.pdf> .
- Decret 3096/1973, de 14 de setembre, pel qual es publica el Codi Penal, text refós conforme a la Llei 44/1971, de 15 de novembre (CP 1973), (BOE nº 297, 12.12.1973).

- Llei Orgànica 14/2015, de 30 de març, de Protecció de la Seguretat Ciutadana (LOSC) (BOE nº 77 de 31.03.2015).

- Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal (CP), (BOE nº 281, 24.11.1995).

- Reial Decret Legislatiu 2/2015, de 23 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de l'Estatut dels Treballadors (ET), (BOE nº 255, 24.10.2015).

5. Webgrafia

- TOWANDA REBELS, “#HolaPutero”: <https://www.youtube.com/watch?v=cb7t10c-bIM&t=1s>.

- TRABAJADORAS SEXUALES EN LUCHA, “#Hola Abolicionista: <https://www.youtube.com/watch?v=B1dwIEB8mTI>.